

ΥΠΑΤΗ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

**ΕΚΘΕΣΗ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ & ΤΩΝ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ ΑΣΥΛΟ
ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΚΙΣΤΑΝ**

UNHCR
Κέντρο Τεκμηρίωσης & Έρευνας
Γενεύη, Μάρτιος 2000

Το παρόν πληροφοριακό υλικό ετοιμάστηκε από την Διεύθυνση Πληροφοριών των Χωρών Καταγωγής του Κέντρου Τεκμηρίωσης & Έρευνας σε συνεργασία με την Στατιστική Υπηρεσία της Υπάτης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες & βασίζεται σε ευρέως γνωστές πληροφορίες, αναλύσεις και σχόλια. Παρατίθενται όλες οι πηγές. Η παρούσα Έκθεση δεν είναι και δεν σκοπεύει να είναι εξαντλητική όσον αφορά τις συνθήκες διαβίωσης στη χώρα ούτε αποφασιστική για τους ισχυρισμούς ασύλου των αιτούντων την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Τίτλος Αγγλικής Έκδοσης

*Ελληνική Έκδοση
Copyright*

BACKGROUND PAPER ON REFUGEES & ASYLUM SEEKERS FROM PAKISTAN,
Geneva, March 2000

Αθήνα, Ιούνιος 2000

Ύπατη Αρμοστεία Η.Ε. για τους Πρόσφυγες
Ταυγέτου 23, Παλαιό Ψυχικό, 154 52 Αθήνα
τηλ. 67 26 462 – 67 26 296 / Φάξ 67 26 417

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

1. Εισαγωγή	4
2. Οι κυριότερες πολιτικές εξελίξεις στο Πακιστάν (1998-2000)	4
Εθνοτικές εντάσεις	9
Θρησκευτικές εντάσεις	11
2.1 Οι επιπτώσεις της πολιτικής κατάστασης του Πακιστάν στην ευρύτερη Περιοχή της Βορειο-οδυτικής Ασίας (σχέσεις Ινδίας – Πακιστάν)	12
3. Η κατάσταση ανθρωπίνων δικαιωμάτων	14
3.1 Το διεθνές πλαίσιο	14
3.2 Το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο	14
Το Σύνταγμα	14
Η δικαστική εξουσία	15
3.3 Ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων	17
Η κατάσταση ασφαλείας και ο ρόλος των ενόπλων δυνάμεων	18
Εξωδικαστικές εκτελέσεις	19
Βασανιστήρια και άλλοι τρόποι απάνθρωπης, εξευτελιστικής μεταχείρισης και τιμωρίας ...	19
Θανατική ποινή	20
Αυθαίρετες συλλήψεις και κρατήσεις	20
Η κατάσταση στα σωφρονιστικά ιδρύματα	21
Η θρησκευτική ελευθερία	21
Η ελευθερία έκφρασης και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης	22
Η ελευθερία συνάθροισης και συνεταιρίζεσθαι	22
Η ελευθερία κυκλοφορίας	23
Η κατάσταση των γυναικών	23
Η κατάσταση των Αφγανών προσφύγων	24
Άλλες κατηγορίες προσφύγων	27
4. Πακιστανοί πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο – Γενικές τάσεις	27
4.1 Ευρώπη και Βόρεια Αμερική (1990-1999)	27
Αιτήσεις ασύλου	27
Αποφάσεις	27
Μηνιαίες τάσεις τη διάρκεια του 1999 και 2000	28
4.2 Οι Πακιστανοί αιτούντες άσυλο σε διεθνές επίπεδο	28

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1	Αιτήσεις ασύλου Πακιστανών πολιτών (1990-1999) στην Ευρώπη και στον Καναδά	29
Πίνακας 2	Πακιστανοί αιτούντες άσυλο στην Ευρώπη (1999)	30
Πίνακας 3	Πακιστανών αναγνώρισης Πακιστανών προσφύγων στην Ευρώπη και στον Καναδά (1990-1999)	31
Πίνακας 4	Αιτήσεις ασύλου Πακιστανών στην Ευρώπη (1/1999-1/2000)	32

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ¹

Η Ισλαμική Δημοκρατία του Πακιστάν βρίσκεται στη Βορειοδυτική Ασία και συνορεύει ανατολικά με την Ινδία, δυτικά με το Αφγανιστάν και το Ιράν και βορειοανατολικά με την Κίνα. Το Πακιστάν αποτελείται από τέσσερις επαρχίες: την επαρχία του Baluchistan, τη Βορειοδυτική Συνοριακή Επαρχία, την επαρχία του Ρυητζαβ και την επαρχία του Sindh, οι οποίες απολαμβάνουν αυτονομίας. Σήμερα, κάθε επαρχία διοικείται από κυβερνήτη που διορίζεται από τη στρατιωτική ηγεσία της χώρας και από το Υπουργικό Συμβούλιο του οποίου προεδρεύει ο πρωθυπουργός που εκλέγεται από τις επαρχιακές συνελεύσεις².

Έως τον Οκτώβριο του 1999 το σύστημα διακυβέρνησης του Πακιστάν ήταν ομοσπονδιακό κοινοβουλευτικό. Η Εθνική Συνέλευση αποτελείτο από δύο σώματα: τη Γερουσία και τη Βουλή. Η λειτουργία τους αναστάλη με το πραξικόπημα της 12^{ης} Οκτωβρίου 1999. Τα κυριότερα πολιτικά κόμματα του Πακιστάν είναι: Pakistan Muslim League - PML (Μουσουλμανική Ένωση του Πακιστάν), Pakistan People's Party - PPP (Κόμμα του Λαού του Πακιστάν), Jammat-I-Islami, Muttahida Quami Movement - MQM, Awami National Party - ANP (Εθνικό Κόμμα Awami), Jamiat-I-Ulema-Pakistan, Tehrik-I-Insaf, Millat Party³.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις του 1996 ο πληθυσμός του Πακιστάν ανέρχεται σε 134.146.000 κατοίκους. Το αποτέλεσμα της τελευταίας απογραφής του Μαρτίου 1998 πρόκειται να ανακοινωθεί επίσημα εντός του 2000. Η επίσημη θρησκεία του κράτους είναι ο ισλαμισμός. Το 97% του πληθυσμού είναι Μουσουλμάνοι. Το υπόλοιπο 3% του πληθυσμού είναι Ινδουϊστές, Χριστιανοί, Βουδιστές και Αхмаdiyyas. Η κυρίαρχη εθνοτική ομάδα είναι Ρυητζαβίς και αποτελούν τα 2/3 του πληθυσμού. Οι κυριότερες εθνοτικές ομάδες είναι οι Sindhhis (24 – 32%), οι Pathans (13%), οι Mohajirs (8 – 18%) και οι Baluchis (4%)⁴.

2. ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΠΑΚΙΣΤΑΝ (1998-2000)

Το 1999 χαρακτηρίζεται από την έντονη δυσaréσκεια για την κυβερνητική πολιτική, τις εθνοτικές και θρησκευτικές βιαιότητες. Ομόφωνα η αντιπολίτευση απαιτούσε εκλογές. Ένταση χαρακτήριζε τις σχέσεις της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας της χώρας. Η κατάσταση αυτή οδήγησε στο από 12.10.1999 τέταρτο πραξικόπημα της πολιτικής ιστορίας της χώρας, με το οποίο εκδιώχθηκε ο πρωθυπουργός Nawaz Sharif. Στις 12.10.1999 ο πρωθυπουργός Nawaz Sharif απέλυσε τον αρχηγό του στρατού στρατηγό Pervez Musharraf και διόρισε στη θέση του τον αρχηγό των Μυστικών Υπηρεσιών, αντιστράτηγο Khawaja Ziauddin⁵. Οι ένοπλες δυνάμεις αντέδρασαν για να υπερασπιστούν τον αρχηγό τους και μέσα σε λίγες ώρες ο στρατός διέπραξε το τέταρτο πραξικόπημα στην πολιτική ιστορία του Πακιστάν θέτοντας σε κατ' οίκον περιορισμό τον πρωθυπουργό του Πακιστάν Nawaz Sharif, περισσότερα από 200 μέλη του υπουργικού συμβουλίου, πολιτικούς και ανώτατους κυβερνητικούς αξιωματούχους⁶.

Τις επόμενες ημέρες ο στρατηγός Musharraf κήρυξε τη χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και συνέχισε με αλλαγές κρατικών θεσμών που αποσκοπούσαν στην αποκατάσταση της εθνικής συνοχής και στην αναζωογόνηση της οικονομίας. Οι άμεσες αλλαγές περιλάμβαναν την αναστολή εφαρμογής του συντάγματος και λειτουργίας του Κοινοβουλίου, την κατάργηση της Εθνικής Συνέλευσης, την απομάκρυνση των προϊσταμένων των πολιτικών θεσμών, την παραπομπή στη δι-

¹ Η παρούσα έκθεση καλύπτει την περίοδο από το 1998 και εντεύθεν. Λεπτομέρειες για την κατάσταση στο Πακιστάν περιλαμβάνονται επίσης στην Έκθεση που εκδόθηκε για το Πακιστάν το Μάιο του 1998 από το Κέντρο Τεκμηρίωσης και Έρευνας της Ύπατης Αρμοστείας.

² Economist Intelligence Unit (EIU), Country Report, 4th Quarter 1999, 5.

³ Ibid.

⁴ World Directory of Minorities, 1999, Minority Rights Group International, 573.

⁵ Current History, Asia, December 1999, 409.

⁶ Ibid.

καιοσύνη κάποιων πολιτικών ύποπτων για διαφθορά και τη δημιουργία ενός βμελούς Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας με έργο την καθοδήγηση του Υπουργικού Συμβουλίου⁷. Περαιτέρω αναφέρεται ότι περιόρισε την αρμοδιότητα των Δικαστηρίων όσον αφορά τον έλεγχο της συνταγματικότητας των πράξεων της νέας στρατιωτικής κυβέρνησης. Επίσης απαγόρευσε την εκμετάλλευση της θρησκείας για αιρετικούς ή πολιτικούς σκοπούς⁸.

Παρά τις ανακοινώσεις για άμεσες αλλαγές ο Στρατηγός Musharraf δεν αναφέρθηκε σε χρονοδιάγραμμα για την προκήρυξη γενικών εκλογών και την αποκατάσταση της δημοκρατίας. Όμως, το πραξικόπημα είχε απήχηση στο λαό του Πακιστάν. Τα μέλη του κόμματος Pakistan Muslim League (PML) του οποίου ηγείται ο πρωθυπουργός Nawaz Sharif δεν καταδίκασαν ανοιχτά το πραξικόπημα ούτε υποστήριξαν τον εκδιωχθέντα πρωθυπουργό. Οι ομάδες της αντιπολίτευσης, συμπεριλαμβανομένων και των Ισλαμικών κομμάτων, καλωσόρισαν την ανατροπή της κυβέρνησης του Nawaz Sharif και επέκτειναν την υποστήριξή τους στη νέα μεταβατική κυβέρνηση. Ένα μήνα πριν το πραξικόπημα, στις 14 Σεπτεμβρίου 1999, οι αρχηγοί των ομάδων της αντιπολίτευσης του Πακιστάν ανακοίνωσαν τη δημιουργία της Μεγάλης Δημοκρατικής Συμμαχίας (Grand Democratic Alliance) η οποία περιλάμβανε 19 πολιτικές ομάδες και αποσκοπούσε στην ανατροπή της κυβέρνησης του Nawaz Sharif⁹. Σύμφωνα με την ανθρωπιστική οργάνωση Human Rights Watch η ανασύνταξη της Μεγάλης Δημοκρατικής Συμμαχίας ένα μήνα μετά στο Καρατσι οδήγησε σε συλλήψεις περίπου 1000 ατόμων της αντιπολίτευσης, συμπεριλαμβανομένων των αρχηγών των κομμάτων: Pakistan People Party – PPP, Muttahida Quami Movement – MQM, Awami National Party & Pakistan Tehrik – e – Insaaf Party¹⁰.

Ο Στρατηγός Musharraf ενεργεί προς το παρόν ως Αρχηγός της Εκτελεστικής Εξουσίας του Πακιστάν, προεδρεύει του νεοϊδρυθέντος Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας στο οποίο συμμετέχουν οι αρχηγοί των εναέριων και ναυτικών ενόπλων δυνάμεων της χώρας και τέσσερις αξιωματούχοι με εμπειρία σε ζητήματα δικαίου / νομικών, οικονομικών, εξωτερικής και εθνικής πολιτικής¹¹. Ο εκδιωχθείς πρωθυπουργός Nawaz Sharif παραπέμπεται σε δίκη με την κατηγορία απόπειρας δολοφονίας του στρατηγού Musharraf, επειδή στις 12.10.1999 απέτρεψε την προσγείωση του αεροπλάνου του¹². Περαιτέρω επανεξετάζονται οι υποθέσεις πάταξης της διαφθοράς για την οποία κατηγορούνται πρώην υπουργοί, κυβερνητικά και ηγετικά στελέχη πολιτικών κομμάτων της αντιπολίτευσης καθώς και πρωθυπουργοί της χώρας από το 1985 και εντεύθεν. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγεται και η υπόθεση της πρώην πρωθυπουργού Μπενάζιρ Μπούτο η οποία δεν έχει κλείσει¹³.

Από το Φεβρουάριο του 1997 οπότε και ανέλαβε την εξουσία, ο Nawaz Sharif προσπάθησε να εξουδετερώσει την ηγέτη της αντιπολίτευσης Μπενάζιρ Μπούτο, κατηγορώντας την ίδια και το σύζυγό της για διαφθορά. Το Γραφείο Απόδοσης Ευθυνών της γραμματείας του Πρωθυπουργού, που είναι αρμόδιο για την έρευνα των υποθέσεων διαφθοράς επικέντρωσε τις προσπάθειές του στην παραπομπή της Μπ. Μπούτο και του συζύγου της στη δικαιοσύνη με την κατηγορία της διαφθοράς και στην καταδίκη τους¹⁴.

Ο Nawaz Sharif αντιμετώπισε κατηγορίες διαφθοράς. Περί τα τέλη του 1998 δημοσιεύθηκαν στο Βρετανικό τύπο μια σειρά άρθρων που αφορούσαν τις κατηγορίες διαφθοράς σε βάρος της κυβέρνησης του Πακιστάν. Σε ένα από αυτά αναφερόταν ότι ο Nawaz Sharif δεν δήλωσε στην Επι-

⁷ Human Rights Watch, World Report 2000, 207.

⁸ EIU, Country Report, 4th Quarter 1999, 18.

⁹ Human Rights Watch, World Report 2000, 207.

¹⁰ Ibid., 207.

¹¹ EIU, Country Report, 4th Quarter 1999, 19.

¹² Ibid., 19.

¹³ Ibid., 19.

¹⁴ Ibid., 2nd Quarter 1998, 8.

τροπή Εκλογών του Πακιστάν όλα τα περιουσιακά του στοιχεία. Ένα άλλο άρθρο αναφερόταν σε αποδεικτικά στοιχεία «ξεπλύματος» χρημάτων για λογαριασμό του Nawaz Sharif: το άρθρο δεν ανέφερε το όνομα του υπουργού ο οποίος εμφανιζόταν στη θέση του πρωθυπουργού. Ένα τρίτο επικεντρωνόταν στον πλούτο που συγκέντρωσε η οικογένεια του πρωθυπουργού Nawaz Sharif τις τελευταίες δύο δεκαετίες καθώς και σε μια υπόθεση η οποία εκκρεμεί ενώπιον της Ανωτάτου Δικαστηρίου. Με βάση τα στοιχεία της υπόθεσης αυτής ο Nawaz Sharif κατηγορείται ότι το 1990 υπήρξε αποδέκτης παράνομης χρηματοδότησης από τις Μυστικές Υπηρεσίες του Στρατού (Inter-Services Intelligence – ISI)¹⁵.

Το 1998 διεξήχθησαν τελικά οι περιφερειακές και νομαρχιακές εκλογές της επαρχίας του Punjab που αναβάλλονταν από το 1993. Οι εκλογές διεξήχθησαν με μη κομματικά κριτήρια, που σημαίνει ότι οι υποψήφιοι δεν δικαιούνταν να αμφισβητήσουν το εκλογικό αποτέλεσμα. Τις εκλογές κέρδισε στις περισσότερες περιοχές το Pakistan Muslim League - PML (Μουσουλμανική Ένωση του Πακιστάν).

Τον Οκτώβριο του 1998 και μετά την παραίτηση του στρατηγού Karamat, ο Nawaz Sharif διόρισε αρχηγό των ενόπλων δυνάμεων τον στρατηγό Pervez Musharraf. Η παραίτηση του απελθόντος αρχηγού των ενόπλων δυνάμεων ήταν αποτέλεσμα δήλωσής του η οποία ερμηνεύθηκε ως καταγγελία της κυβέρνησης του Nawaz Sharif. Η δήλωση υπογράμμιζε την έντονη ανησυχία του στρατού για την κυβερνητική αδιαφορία αναφορικά με την αναγκαιότητα άμεσης και επείγουσας οικονομικής αναδιάρθρωσης και επικεντρωνόταν στην πολιτική αντιδικία του πρωθυπουργού με την αντιπολίτευση¹⁶.

Καθ' όλη τη διάρκεια του 1998 η κυβερνούσα συμμαχία αντιμετώπισε προβλήματα τόσο σε εθνικό όσο και σε εξωτερικό επίπεδο. Η πολιτική σταθερότητα ήταν εύθραυστη λόγω της δυσαρμονίας των σχέσεων των επαρχιακών κυβερνήσεων με τα περιφερειακά εθνικιστικά κόμματα που πρόσκειντο στο Pakistan Muslim League - PML (Μουσουλμανική Ένωση του Πακιστάν) του οποίου η ηγεσία ο πρωθυπουργός Nawaz Sharif.

Η περιφερειακή αντιπολίτευση στην κυβέρνηση του Nawaz Sharif ήταν άμεση και αυθόρμητη, ιδιαίτερα μετά την υποστήριξη της υποψηφιότητας στις προεδρικές εκλογές του Δεκεμβρίου 1997 του Rafiq Tarar, ο οποίος προερχόταν από την επαρχία Punjab. Η θέση των περιφερειακών κομμάτων ήταν ότι ο Πρόεδρος έπρεπε να προέρχεται από τις άλλες επαρχίες της χώρας. Τα εθνικιστικά κόμματα ίδρυσαν επίσημη πολιτική συμμαχία, το Κίνημα των Καταπιεσμένων Εθνών του Πακιστάν (Pakistan Coalition Nations Movement) αιτούμενα τη ριζοσπαστική αναθεώρηση του Συντάγματος¹⁷.

Στη Βορειοδυτική Επαρχία της χώρας, το Awami National Party - ANP (Εθνικό Κόμμα Awami) απεχώρησε από την περιφερειακή και την κεντρική κυβέρνηση με αφορμή διαμάχη για το όνομα της επαρχίας, όπου κυρίαρχη εθνοτική ομάδα είναι οι Pathans¹⁸. Οι σχέσεις με το Baluch National Party – BNP (Εθνικό Κόμμα των Baluch) οξύνθηκαν τον Ιούνιο του 1998 λόγω της άρνησης της κυβέρνησης να καλύψει την αποτυχημένη περιφερειακή κυβέρνηση. Τον Ιούνιο του 1998 έλαβαν χώρα στην επαρχία Sindh εκτεταμένες διαδηλώσεις διαμαρτυρίας για το έργο κατασκευής φράγματος στην περιοχή Kalabagh. Το φράγμα επρόκειτο να κατασκευαστεί στην επαρχία Punjab (το επίκεντρο δράσης του Pakistan Muslim League - PML (Μουσουλμανική Ένωση του Πακιστάν) και θα είχε ως συνέπεια τη μείωση των υδάτινων πόρων στην επαρχία Sindh, προκαλώντας οικολογική καταστροφή και ζημιά στις αγροτικές καλλιέργειες¹⁹.

¹⁵ EIU, Country Report, 4th Quarter 1998, 20.

¹⁶ Ibid., 18-20.

¹⁷ Far Eastern Economic Review, *Soldiering On*, 14.1.1999, 18.

¹⁸ EIU, Country Report, 3rd Quarter 1998, 15.

¹⁹ Ibid., 16.

Προβληματική ήταν επίσης στην επαρχία Sindh η συμμαχία του *Muttahida Quami Movement (MQM – Aitaf)* με το *Pakistan Muslim League - PML* (Μουσουλμανική Ένωση του Πακιστάν). Το 1997 ο Nawaz Sharif αποφυλάκισε περίπου 3000 «τρομοκράτες» του *Muttahida Quami Movement (MQM – Aitaf)* ανταλλάσσοντάς τους με την υποστήριξη του κόμματος αυτού στην περιφερειακή κυβέρνηση. Πολλά περιφερειακά υπουργεία ανατέθηκαν σε μέλη του *Muttahida Quami Movement (MQM – Aitaf)*, αλλά το κόμμα δεν ήταν ικανοποιημένο και απαιτούσε περισσότερα αξιώματα. Η αμφιταλάντευση του Nawaz Sharif προκάλεσε το Μάριο του 1998 έκρηξη βίας στο Καράτσι. Η βία επιδεινώθηκε το Ιούνιο και τον Ιούλιο της ίδιας χρονιάς. Πολλές ήταν οι εκρήξεις βομβών στο Καράτσι και περίπου 180 άτομα σκοτώθηκαν τον Ιούνιο του 1998 σε ανταλλαγή πυρών μεταξύ των ένοπλων ομάδων του *Muttahida Quami Movement (MQM – Aitaf)*²⁰.

Περί τα τέλη Οκτωβρίου 1998, το *Jamaat-I-Islami* οργάνωσε στο Ισλαμαμπάντ μια συγκέντρωση (ijtima), όπου παρευρέθησαν 300.000 άτομα. Απηύθυνε έκκληση υπέρ του εκδιωχθέντος πρωθυπουργού Nawaz Sharif. Ο ηγέτης του *Jamaat-I-Islami*, ο Qazi Hussain Ahmad, προσπάθησε να ενσπείρει επαναστατικά δαιμόνια στις ένοπλες δυνάμεις κατακρίνοντας ως «μη Ισλαμικό»²¹ το χάσμα μεταξύ της ποιότητας και του τρόπου ζωής των στρατηγών και των καταπιεσμένων ομάδων του στρατού. Τα άλλα δύο κόμματα της αντιπολίτευσης, το *Tehrik-I-Insaaf* του οποίου ηγείται ο Imran Khan και το *Millat Party* του οποίου ηγείται ο πρώην πρόεδρος της χώρας Farooq Leghari, αποσκοπούσαν στην πτώση της κυβέρνησης του Nawaz Sharif²².

Περί τα τέλη του 1998 και μετά από Διάσκεψη των Ισλαμικών Φονταμενταλιστικών Πακιστανικών Ομάδων, οι Ισλαμιστές πραγματοποίησαν σε όλη τη χώρα διαδηλώσεις διαμαρτυρίας. Παραδοσιακά διακρινόμενες από τις αιρετικές οργανώσεις, αυτές οι ισλαμικές οργανώσεις προσπάθησαν να συνενωθούν με στόχο την ανατροπή της κυβέρνησης του Nawaz Sharif. Εξαπέλυσαν ισλαμική επανάσταση και άρχισαν να εφαρμόζουν τον Ισλαμικό νόμο (Shariah) σε όλη τη χώρα. Οι εξτρεμιστές ισλαμιστές απείλησαν να προκαλέσουν βίαια επεισόδια εάν ο Nawaz Sharif υπέγραφε την Συμφωνία Κατάργησης των Πυρηνικών Δοκιμών. Η υπογραφή της Συμφωνίας αυτής, την οποία απαιτούσαν οι ΗΠΑ, ήταν προϋπόθεση για την άρση των κυρώσεων που επιβλήθηκαν σε βάρος του Πακιστάν το Μάιο του 1998, όταν άρχισε να εφαρμόζει το πρόγραμμα πυρηνικών δοκιμών²³.

Η κυβέρνηση του Nawaz Sharif συνέχισε να παρεμβαίνει στις συγκρούσεις που έχουν ξεσπάσει στο Αφγανιστάν και στο Κασμίρ. Το Πακιστάν παρέχει οικονομική και στρατιωτική υποστήριξη στο κίνημα των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν²⁴. Στο Κασμίρ οι διασυννοριακές συγκρούσεις Ινδικών και Πακιστανικών στρατευμάτων έχουν προκαλέσει από τον Αύγουστο του 1998 το θάνατο 1000 αμάχων²⁵.

Οι όμορες χώρες, συμπεριλαμβανομένων του Ιράν, της Ρωσίας, της Ινδίας, του Τατζικιστάν, του Κιργκιστάν, του Καζακστάν και του Ουζμπεκιστάν κατηγόρησαν την κυβέρνηση και τις ένοπλες δυνάμεις του Πακιστάν επειδή συνέχισαν όχι μόνο να υποστηρίζουν το ισχυρό κόμμα των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν, αλλά και επειδή στηρίζουν τα φονταμενταλιστικά κόμματα που δραστηριοποιούνται στην επικράτειά τους²⁶.

Η περιφερειακή ασφάλεια προκαλεί ιδιαίτερη ανησυχία λόγω του αδιεξόδου των σχέσεων Ινδίας – Πακιστάν. Αποσταθεροποιητικό παράγοντα για την περιοχή αποτελεί ο αγώνας δρόμου

²⁰ EIU, Country Report, 3rd Quarter 1998, 16.

²¹ Far Eastern Economic Review, *Raise in the Crescent*, 3.12.1998, 21 – EIU, Country Report, 4th Quarter 1998, 7.

²² EIU, Country Report, 4th Quarter 1998, 7.

²³ Far Eastern Economic Review, *Raise in the Crescent*, 3.12.1998, 21.

²⁴ Human Rights Watch, World Report 1999, 202.

²⁵ Ibid., 202.

²⁶ Current History, Asia, December 1999, 413.

των δύο χωρών στις πυρηνικές δοκιμές και στο στρατιωτικό εξοπλισμό²⁷. Το Μάιο του 1998 το Πακιστάν πραγματοποίησε εκ νέου πυρηνικές δοκιμές απαντώντας σε αυτές της Ινδίας. Η κοινή γνώμη στο Πακιστάν υποστήριξε ένθερμα αυτές τις δοκιμές. Όμως, οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν και το πάγωμα της εξωτερικής βοήθειας που ακολούθησε, επηρέασαν δραστικά την οικονομία της χώρας προκαλώντας κρίση στο ισοζύγιο πληρωμών.

Το 1998 αρχίζει να καταρρέει η οικονομία της χώρας. Ξεσπουν λαϊκές συγκρούσεις και βίαια επεισόδια μεταξύ των εθνικιστικών κομμάτων της αντιπολίτευσης και της κυβέρνησης του Καράτσι. Οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν στο Πακιστάν μετά τις πυρηνικές δοκιμές του Μαΐου 1998 οδήγησαν τη χώρα σε οικονομική κατάρρευση. Ήδη, περί τα τέλη Ιουνίου 1998, απεσταλμένοι της κυβέρνησης του Πακιστάν διαπραγματεύονται στην Ουάσινγκτον με την κυβέρνηση των ΗΠΑ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Τον Ιούλιο του 1998 το Πακιστάν θα βρισκόταν σε αδυναμία καταβολής του εξωτερικού του χρέους εάν το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο δεν εκταμίευε το ένα τρίτο του δανείου. Το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ ανησύχησε για τις συνέπειες των κυρώσεων στην οικονομία του Πακιστάν: διαφαινόταν ο κίνδυνος εξαγωγής της πυρηνικής τεχνολογίας σε σκληροπυρηνικά κράτη. Η κάθετη οικονομική διολίσθηση μπορούσε επίσης να προκαλέσει κατακόρυφη αύξηση της ανεργίας, αύξηση των τιμών και πολιτικές αναταραχές²⁸.

Το Νοέμβριο του 1998 οι ένοπλες δυνάμεις αναμείχθηκαν έντονα στη λειτουργία οργανισμών δημόσιας ωφέλειας, όπως στον Οργανισμό Ανάπτυξης Ύδατος και Ενέργειας, μετά την αναστολή λειτουργίας τους²⁹. Σημειώνεται ότι οι Punjabis και οι Pashtuns κυριαρχούν παραδοσιακά στις ένοπλες δυνάμεις του Πακιστάν.

Οι οικονομικές δυσκολίες και η αδυναμία της διεφθαρμένης κυβέρνησης να ανακουφίσει το λαό προκάλεσαν την αύξηση της δημοτικότητας των Ισλαμιστών φονταμενταλιστών και στις τάξεις του στρατού. Περί τα τέλη του 1998 ο Nawaz Sharif ήταν πολιτικά αδύναμος, πολιορκημένος από την επιδεινούμενη κατάσταση ασφαλείας και από την καταρρέουσα οικονομία. Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Πακιστάν αναφέρει για την κατάσταση που επικρατούσε στη χώρα ότι «σε κάθε επίπεδο η κυβέρνηση επεδείκνυε μεγάλη ανεκτικότητα λόγω της λαχτάρας της για άσκηση μονοπωλιακής εξουσίας, για καθορισμό του δίκαιου και για απαγόρευση του λάθους»³⁰.

Σε αυτή τη δύσκολη πολιτική κατάσταση, ο Nawaz Sharif πρότεινε στις 28.8.1998 μια αμφιλεγόμενη συνταγματική τροποποίηση που αποσκοπούσε στην ανακήρυξη της *shariah* (ισλαμικός νόμος) ως υπέρτατου νόμου του κράτους. Η εφαρμογή του ισλαμικού νόμου (*shariah*) προκάλεσε έντονες αντιδράσεις. Οι Ισλαμιστές φονταμενταλιστές τον κατηγόρησαν ότι προσπαθούσε να ενισχύσει την πολιτική δύναμή του στο όνομα του Ισλάμ. Τα περιφερειακά εθνικιστικά κόμματα φοβήθηκαν ότι ο προτεινόμενος νόμος θα υπέσκαπτε τον ομοσπονδιακό χαρακτήρα του πολιτικού συστήματος της χώρας.

Η τροποποίηση υιοθετήθηκε από τη Βουλή της Εθνικής Συνέλευσης, όπου το *Pakistan Muslim League - PML* (Μουσουλμανική Ένωση του Πακιστάν) έχει την πλειοψηφία των 2/3. Στη Γερουσία, ο Nawaz Sharif μπορούσε να στηρίζεται μόνο στις 43 από τις 87 έδρες. Η συζήτηση του νόμου στη Γερουσία αναβλήθηκε και ο Nawaz Sharif ξεκίνησε περιοδεία στις επαρχίες αναζητώντας την υποστήριξη των εθνικιστικών στοιχείων, με υποσχέσεις για τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης των περιφερειακών κυβερνήσεων. Κυκλοφόρησαν επίσης φήμες περί δωροδοκίας των Γερουσιαστών³¹.

---

²⁷ Ibid., 413.

²⁸ EIU, Country Report, 3rd Quarter 1998, 16-17.

²⁹ Asian Survey, September / October 1999, 707.

³⁰ Human Rights Commission of Pakistan, *State of Human Rights in 1998*, 1999.

³¹ EIU, Country Report, 4th Quarter 1998, 16.

Σύμφωνα με τους αναλυτές η αντιπολίτευση εκφράστηκε το 1999 σε δύο επίπεδα. Στο πρώτο, αναζητούσε στα πλαίσια του ομοσπονδιακού συστήματος μεγαλύτερη αυτονομία με εθνοτική βάση και στο δεύτερο, την ανατροπή του υπάρχοντος συστήματος και την εγκαθίδρυση Ισλαμικού καθεστώτος³². Οι τάσεις που αναλύονται φαίνεται να οδηγούν σε μεγαλύτερη εξωκοινοβουλευτική κινητοποίηση και βία, αποτελούν απάντηση στην κυβέρνηση που καταπιέζει και δεν περιλαμβάνει την κοινοβουλευτική αντιπολίτευση στη διακυβέρνηση της χώρας και στις οικονομικές και κοινωνικές πιέσεις που προκαλούν και ενισχύουν το θρησκευτικό εξτρεμισμό³³. Με την αυξανόμενη πίεση των Ισλαμικών πολιτικών κομμάτων ο Ισλαμικός νόμος (*shariah*) εφαρμόστηκε επίσημα για πρώτη φορά τον Ιανουάριο του 1999 στη Βορειοδυτική Συνοριακή Επαρχία. Οι τοπικοί πολιτικοί παράγοντες έφεραν την ευθύνη της αλλαγής και της εφαρμογής του Ισλαμικού νόμου³⁴.

Το 1999, ο πρωθυπουργός Nawaz Sharif και η κυβέρνησή του αντιμετώπισαν επίσης το πρόβλημα της πολιτικής εναρμόνιση με το ισχυρό περιφερειακό κόμμα Muttahida Quami Movement (MQM – Altaf), που στις εθνικές εκλογές του 1997 κέρδισε την πλειοψηφία των εδρών στο Καράτσι και διατήρησε την υποστήριξή του στη βάση. Περί τα μέσα του 1999 η κυβέρνηση προσπάθησε να εμποδίσει τη συμμαχία του Muttahida Quami Movement (MQM – Altaf) με το Pakistan People's Party – PPP (Κόμμα του Λαού του Πακιστάν)³⁵.

Στις 15.4.1999 η πρώην πρωθυπουργός και εν ενεργεία ηγέτης του κόμματος της αντιπολίτευσης Pakistan People's Party – PPP (Κόμμα του Λαού του Πακιστάν), η Μπεναζίρ Μπούτο και ο σύζυγός της Asif Zardari, καταδικάστηκαν για διαφθορά σε φυλάκιση πέντε ετών³⁶. Η κα Μπούτο, που ανήκει στην εθνοτική ομάδα των Sindh, κατηγορήσε τους δικαστές για πολιτική προκατάληψη καθώς στην πλειοψηφία τους ανήκαν στην εθνοτική ομάδα των Punjabis. Μετά την καταδίκη της οργάνωσε διαδηλώσεις διαμαρτυρίας κατά της κυβέρνησης με την υποστήριξη του Pakistan People's Party – PPP (Κόμμα του Λαού του Πακιστάν). Ένας από τους δύο δικαστές του ειδικού ανωτάτου δικαστηρίου της Λαχώρας είναι μέλος του κυβερνώντος κόμματος Pakistan Muslim League – PML – (N) (Μουσουλμανική Ένωση του Πακιστάν) του Nawaz. Ο πατέρας του ήταν μέλος του Ανωτάτου Δικαστηρίου το οποίο το 1978 καταδίκασε σε θάνατο - για φόνο - τον Zulfikar Ali Bhutto, πατέρα της κας Μπούτο³⁷. Όμως, ο εν λόγω δικαστής, κύριος Qayyum, αρνήθηκε κάθε σχέση και δήλωσε ότι το δικαστήριο εφάρμοσε το νόμο. Οι υποστηρικτές της κυρίας Μπούτο διαδήλωσαν κατά της καταδίκης της στις επαρχίες Punjab και Sindh, και ταυτόχρονα, μια μέρα μετά την καταδίκη της, αποκλείστηκε από την υπόλοιπη χώρα η ιδιαίτερη πατρίδα της, η Λάρκανα, στην επαρχία Sindh.

Εθνοτικές Εντάσεις

Το 1997, με την άνοδο στην εξουσία του Nawaz Sharif το 1997, ξέσπασαν στο Καράτσι εμφύλιες διαμάχες λόγω της έντασης των συγκρούσεων ανάμεσα σε διάφορες πτέρυγες του MQM Muttahida Quami Movement (MQM), [ειδικά ανάμεσα στο Muttahida Quami Movement – Altaf και στο Mohajir Quami Movement – Haqiqi] καθώς και ανάμεσα στην περιφερειακή κυβέρνηση της Επαρχίας Sindh και του κόμματος Muttahida Quami Movement (MQM). Το κόμμα Muttahida Quami Movement – Altaf (MQM) και η κυβέρνηση της Επαρχίας Sindh, που επρόκειντο στον

³² Asian Survey, Vol. XXXIX, No. 5, September / October 1999, 704.

³³ Asian Survey, Vol. XXXIX, No. 5, September / October 1999, 705.

³⁴ Ibid., 704.

³⁵ EIU, Country Profile, 3rd Quarter 1999, 17.

³⁶ Ibid., 2nd Quarter 1999, 13.

³⁷ Ibid., 14.

πρωθυπουργό Nawaz Sharif δεν συμφώνησαν για τον τρόπο συγκυβέρνησης με τους ανήκοντες στην εθνοτική ομάδα Sindhis και τους *mohajirs* που ομιλούν τη γλώσσα Urdu³⁸.

Το 1998 επιδεινώθηκε η κατάσταση ασφάλειας στην περιοχή λόγω της για πολιτικούς λόγους αποφυλάκισης 100 περίπου οπαδών του MQM, οι οποίοι ήταν ύποπτοι διάπραξης πολλών εγκληματικών πράξεων. Από το Μάιο του 1992 έως το Μάιο του 1998 δολοφονήθηκαν στη διάρκεια αντιτρομοκρατικών επιχειρήσεων περισσότεροι από 634 υπάλληλοι που απασχολούνται στο δικαστικό σύστημα της χώρας, ενώ την ίδια περίοδο σκοτώθηκαν περίπου 720 οπαδοί του MQM. Από το 1997, οπότε και ανέλαβε την εξουσία η κυβέρνηση του Nawaz Sharif δολοφονήθηκαν στην Επαρχία Sindh περίπου 85 αστυνομικοί. Το Καράτσι παρέλυε από τις συχνές απεργίες που οργάνωναν οι αντιμαχόμενες παρατάξεις και η διοίκηση της χώρας διαλυόταν από τη διαφθορά και την αναποτελεσματικότητα³⁹.

Τον Ιούνιο του 1998 εντάθηκαν τα βίαια επεισόδια ανάμεσα στις αντιμαχόμενες πτέρυγες του MQM. Αποτέλεσμα της έκρηξης βίας ήταν ο θάνατος 171 ατόμων. Η δημιουργία μιας νέας πτέρυγας στο κόμμα MQM, η οποία επονομάστηκε Βασική Ένωση των Πολιτών του Καράτσι (*Basic Association of Citizens of Karachi – BACK*), επιδείνωσε την ήδη διαταραγμένη κατάσταση ασφαλείας. Η νέα αυτή πτέρυγα ενεπλάκη σε βασανιστήρια και δολοφονίες μελών, τα οποία ανήκαν στις άλλες δύο πτέρυγες του κόμματος MQM⁴⁰.

Η κλιμάκωση της βίας κατά το δεύτερο εξάμηνο του 1998 οφείλετο στη χαλαρή αντιμετώπιση των οπαδών του «ανυπάκουου» κόμματος *MQM - Altaf* από την κυβέρνηση του Nawaz Sharif: με τον τρόπο αυτό η κυβέρνηση εξασφάλισε την πολιτική στήριξή της σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Σε περιφερειακό επίπεδο, η κυβέρνηση επιθυμούσε να αποφύγει τη δημιουργία κυβέρνησης από το *Pakistan People's Party – PPP* (Κόμμα του Λαού του Πακιστάν) με την υποστήριξη του *MQM - Altaf*. Σε κεντρικό επίπεδο, η κυβέρνηση χρειαζόταν την κοινοβουλευτική υποστήριξη του κόμματος *MQM - Altaf* προκειμένου να υιοθετήσει διάφορες συνταγματικές αναθεωρήσεις. Κατά την οργάνωση Human Rights Watch «κάποιες επιθέσεις βίας διαπράχθηκαν είτε με την επίσημη συμμετοχή ή τουλάχιστον με τη συγκατάθεση διαφόρων κυβερνητικών οργάνων»⁴¹.

Τον Αύγουστο του 1998 διαλύθηκε ο συνασπισμός των κομμάτων *Pakistan Muslim League – PML* (Μουσουλμανική Ένωση του Πακιστάν) και *MQM – Altaf* τα οποία συμμετείχαν στην κυβέρνηση της Επαρχίας Sindh. Όμως, το κόμμα *MQM - Altaf* δεν ανέτρεψε την κυβέρνηση της Επαρχίας. Η πτέρυγα *MQM - Altaf* του κόμματος *MQM* κατηγορήθηκε για τη στάση αδράνειας που τήρησε σχετικά με την κατάληψη και κατοχή μερικών περιοχών της Επαρχίας Sindh από την πτέρυγα *MQM-Haqiqi*. Επίσης διαμαρτυρήθηκε για τις επιχειρήσεις των παραστρατιωτικών ομάδων και της Αστυνομίας εναντίον των οπαδών της⁴².

Όμως, στις 30.10.1998, μετά τη δολοφονία του Haqim Said πρώην κυβερνήτη της Επαρχίας Sindh, η οποία αποδίδεται στο κόμμα *MQM - Altaf*, η κυβέρνηση ανέστειλε τη λειτουργία της Εθνικής Συνέλευσης της Επαρχίας και επέβαλε την κεντρική εξουσία. Έτσι τελείωσε η 18μηνη συμβατική διακυβέρνηση με το κόμμα *MQM - Altaf*. Στις 20.11.1998 η κυβέρνηση αποκατέστησε την τάξη με τη συνδρομή του στρατού και ίδρυσε δέκα στρατιωτικά δικαστήρια επιφορτισμένα με το έργο της κρίσης των υποθέσεων των τρομοκρατών που ήταν οπαδοί του *MQM*⁴³.

³⁸ Ibid., 4th Quarter 1998, 17.

³⁹ EIU, *Country Report*, 4th Quarter 1998, 17.

⁴⁰ US Department of State (USDOS), *1999 Country Report on Human Rights Practices*, Pakistan Section 1a.

⁴¹ Human Rights Watch, *World Report 1999*, 203.

⁴² USDOS, *1999 Country Report on Human Rights Practices*, Pakistan Section 1a.

⁴³ Ibid., & *Amnesty International, Annual Report 1999*.

Το κόμμα *MQM* αρνήθηκε τη συμμετοχή των οπαδών του στη δολοφονία και δεν συνεργάστηκε με την κυβέρνηση υποστηρίζοντας ότι ο πρωθυπουργός επιδίωκε απλά να τιμωρήσει το κόμμα λόγω της αντίθεσής του να στηρίξει τον Ισλαμικό νόμο.

Από την έναρξη λειτουργίας των στρατιωτικών δικαστηρίων, εκατοντάδες οπαδοί του *MQM* συνελήφθησαν και δικάστηκαν με συνοπτικές διαδικασίες. Σύμφωνα με πληροφορίες η βία στο Καρατσι υποχώρησε⁴⁴.

Θρησκευτικές εντάσεις

Το 1998 και το 1999 η λαϊκή βία και η τρομοκρατία συνέχισαν να αποτελούν σημαντικό πρόβλημα, το οποίο συχνά κατέληγε σε θάνατο αθώων⁴⁵. Ένοπλες ομάδες της αντιπολίτευσης σκότωναν αμάχους για εθνοτικούς ή θρησκευτικούς λόγους⁴⁶.

Το 1998 και το 1999 κλιμακώθηκε η για θρησκευτικούς λόγους βία ιδιαίτερα μεταξύ των ομάδων των Σιϊτών και των Σουνιτών⁴⁷. Στην Επαρχία Ρυητζαβ και στην πόλη της Λαχώρης η σφαγή, στις 11.1.1998, 25 πενθούντων Σιϊτών σηματοδότησε την απαρχή μιας σειράς δολοφονιών – αντιποιόνων, οι οποίες προκάλεσαν έως τα τέλη του έτους το θάνατο 75 ανθρώπων και τον τραυματισμό 80⁴⁸. Οι εκδηλώσεις βίας περιορίστηκαν στις νότιες περιοχές της Επαρχίας του Ρυητζαβ, αλλά επεκτάθηκαν στις κυριότερες πόλεις της Επαρχίας καθώς και σε αστικά κέντρα της Επαρχίας Sindh και της Βορειοδυτικής Συνοριακής Επαρχίας.

Η πολιτική και οικονομική κατάσταση της χώρας προκάλεσε τις θρησκευτικές συγκρούσεις. Παράλληλα κλιμακώθηκαν οι συγκρούσεις για εθνοτικούς, γλωσσολογικούς και άλλους λόγους⁴⁹. Οι κυβερνητικές πολιτικές, οι οποίες εφαρμόστηκαν, όπως το πρόγραμμα εξισλαμισμού της κυβέρνησης του Zia ul-Haq's, οδήγησαν στη δημιουργία μαχητικών θρησκευτικών ομάδων και συνέβαλαν στην κλιμάκωση των θρησκευτικών εντάσεων. Σε αυτές τις πολιτικές στηρίχθηκαν οι ριζοσπάστες Σιϊτες του Πακιστάν και δημιούργησαν μαχητικές θρησκευτικές οργανώσεις, οι οποίες οδήγησαν στη δημιουργία αντίστοιχων μαχητικών οργανώσεων στους κόλπους των Σουνιτών⁵⁰.

Τα κυβερνητικά αντι-θρησκευτικά μέτρα δεν ήσαν αποτελεσματικά και προκάλεσαν – παρά τα μέτρα πρόληψης των εντάσεων – βίαιες αντιδράσεις. Οι διαδοχικές κυβερνήσεις του Πακιστάν τρομοκρατήθηκαν από τη μαχητικότητα των φονταμενταλιστικών θρησκευτικών ομάδων. Σύμφωνα με το Καναδικό Συμβούλιο Μετανάστευσης και Προσφύγων, οι μαχητές των θρησκευτικών οργανώσεων όταν συλλαμβάνονταν συχνά αφήνονταν ελεύθεροι δωροδοκώντας μικροποσά ή όταν κρατούνταν απολάμβαναν ιδιαίτερη μεταχείριση από τους αξιωματούχους της αστυνομίας και από τη διοίκηση των σωφρονιστικών ιδρυμάτων. Συχνά τα κυβερνητικά αντι-θρησκευτικά μέτρα ήσαν αντίθετα με την εθνική πολιτική ασφάλειας αφού η κυβέρνηση συνέχισε να χρηματοδοτεί τις ένοπλες ομάδες στο Αφγανιστάν και στο Κασμίρ⁵¹.

Όμως, στις αρχές του Σεπτεμβρίου του 1998 και στην Επαρχία του Ρυητζαβ η αστυνομία άρχισε να εφαρμόζει ριζικά μέτρα αντιμετώπισης της θρησκευτικής βίας. Διεξήγε μεγάλης κλίμακας επιδρομές κατά των μαχητικών θρησκευτικών οπαδών. Στις κλιμακούμενες συγκρούσεις κάποιοι κρατούμενοι υπέστησαν βασανιστήρια και δολοφονήθηκαν⁵². Στη διάρκεια του 1998 η κυβερνη-

⁴⁴ Far Eastern Economic Review, *Soldiering On*, 14.1.1999, 18.

⁴⁵ USDOS, *1999 Country Report on Human Rights Practices*, Pakistan, Section 1a.

⁴⁶ Amnesty International, *Annual Report, 1999*.

⁴⁷ Human Rights Watch, *World Report 1999*, 203.

⁴⁸ Human Rights Commission of Pakistan, *State of Human Rights in 1998*, 1999.

⁴⁹ Modern Asian Studies, *Sectarianism in Pakistan: The Radicalization of Shi'a and Sunni Identities*, Vol. 32, No. 3, July 1998.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Immigration and Refugee Board, Canada, *Pakistan: Sectarian Violence*, July 1999.

⁵² Ibid.

τική πολιτική σκλήρυνε λόγω της ανεπάρκειας των Αντι – τρομοκρατικών Δικαστηρίων (των οποίων η λειτουργία σταμάτησε με απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου της χώρας), της έντασης των απειλών και της κλιμάκωσης των επιθέσεων των θρησκευτικών μαχητών κατά των αστυνομικών αξιωματούχων. Το Δεκέμβριο του 1998 ειδικό αντι-τρομοκρατικό δικαστήριο στην Επαρχία του Punjab καταδίκασε σε θάνατο 14 Σιίτες και Σουνίτες⁵³.

Το 1999 η χώρα συνέχισε να απειλείται από την κλιμακούμενη θρησκευτική βία. Στις 8 Ιανουαρίου 1999 άγνωστοι δολοφόνησαν σε τζαμί κοντά στην πόλη Moltan 17 Σιίτες⁵⁴. Στις αρχές του 1999 η κυβέρνηση άρχισε να καταπολεμά την τρομοκρατία και να αποκαθιστά το κράτος δικαίου και την τάξη στην Επαρχία Sindh, όπου παρατηρήθηκε αύξηση και ένταση της τρομοκρατικής δραστηριότητας και της θρησκευτικής βίας. Το Φεβρουάριο του 1999 το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε αντισυνταγματικά τα στρατιωτικά δικαστήρια τα οποία ιδρύθηκαν τέλος του 1998 από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση για να δικάζουν πολίτες για πολιτική, θρησκευτική και εθνική βία. Οι υποθέσεις οι οποίες εκκρεμούσαν ενώπιον αυτών των δικαστηρίων έπρεπε να υπαχθούν στη δικαιοδοσία των αντι-τρομοκρατικών δικαστηρίων ή άλλων δικαστηρίων τα οποία έπρεπε να συσταθούν σύμφωνα με το νόμο⁵⁵. Όμως, η καθυστέρηση εφαρμογής αυτής της απόφασης του Ανωτάτου Δικαστηρίου και η αναβολή εκδίκασης των υποθέσεων οι οποίες εκκρεμούσαν ενώπιον των στρατιωτικών δικαστηρίων προκάλεσαν διαφωνίες. Από τη μια πλευρά κατά το Ανώτατο Δικαστήριο οι δικαστές, οι οποίοι θα μετείχαν στη σύνθεση των δικαστηρίων έπρεπε να προέρχονται από το δικαστικό σώμα και από την άλλη ο πρωθυπουργός Nawaz Sharif επιθυμούσε να ορίσει δικαστές από τα όργανα της εκτελεστικής εξουσίας⁵⁶. Στο μεταξύ η ομοσπονδιακή κυβέρνηση τροποποίησε τον Αντιτρομοκρατικό Νόμο του 1997: πλέον τα Αντι - τρομοκρατικά Δικαστήρια έχουν τη δικαιοδοσία εκδίκασης των υποθέσεων (αδικημάτων) που εκδικάζονται από τα στρατιωτικά δικαστήρια. Σύμφωνα με τις νέες διατάξεις, ως τρομοκρατικά νοούνται τα αδικήματα της «έναρξης ή συνέχισης παράνομων απεργιών και της διανομής, δημοσίευσης ή αναδημοσίευσης διαφημιστικών εντύπων ή δημιουργίας γκράφιτι που προκαλούν αναταραχές ή εκφοβισμό»⁵⁷.

Στις αρχές του Απριλίου 1999 ο πρωθυπουργός ανακοίνωσε ότι η κυβέρνηση θα εξέδιδε προεδρικό διάταγμα σύμφωνα με το οποίο τα Αντι-τρομοκρατικά δικαστήρια έπρεπε να λειτουργούν σύμφωνα με τις κατευθυντήριες αρχές του Ανωτάτου Δικαστηρίου. Σύμφωνα με το προεδρικό διάταγμα οι δικαστές των Αντι-τρομοκρατικών Δικαστηρίων θα διορίζονταν από τον Προϊστάμενο των περιφερειακών Ανωτάτων Δικαστηρίων σε συνεργασία με τον Προϊστάμενο του Ανωτάτου Δικαστηρίου της χώρας και του Υπουργείου Δικαιοσύνης⁵⁸. Το Μάιο του 1999 συστάθηκαν στο Καράτσι επτά Αντι –τρομοκρατικά Δικαστήρια⁵⁹.

2.1 Οι επιπτώσεις της πολιτικής κατάστασης του Πακιστάν στην ευρύτερη περιοχή της Βορειοδυτικής Ασίας (Σχέσεις Ινδίας – Πακιστάν)

Η αποκατάσταση των σχέσεων με την Ινδία αποτελεί προτεραιότητα για την κυβέρνηση του Nawaz Sharif η οποία ανέλαβε την εξουσία στο Πακιστάν το 1997. Τον Ιούνιο του 1997 επαναλαμβάνονται οι διμερείς συνομιλίες, από τις οποίες διεφάνη ότι και οι δύο πλευρές επιθυμούσαν να αναβάλουν τη συζήτηση για ακανθώδη ζητήματα, όπως είναι το καθεστώς του Κασμίρ, και να επικεντρωθούν σε άλλα μέτρα, όπως είναι η ανάπτυξη του εμπορίου και των μεταφορικών σχέ-

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Europa World Report 2000, 2736.

⁵⁵ EIU, Country Report, 2nd Quarter 1999, 15.

⁵⁶ Ibid., 15.

⁵⁷ Human Rights Watch, World Report 2000, 207.

⁵⁸ EIU, Country Report, 2nd Quarter 1999, 16.

⁵⁹ Human Rights Watch, World Report 2000, 207.

σεων. Όμως, στις αρχές του 1998 οι συνομιλίες διεκόπησαν αφενός λόγω της κατάρρευσης της κυβέρνησης του Ηνωμένου Μετώπου της Ινδίας (United Front), της οποίας ηγείτο ο πρωθυπουργός Inder Kumar Gujral και αφετέρου λόγω της διαφωνίας για την ημερήσια διάταξη των διαπραγματεύσεων⁶⁰.

Στην Ινδία μετά τις εκλογές του 1998 την εξουσία αναλαμβάνει το εθνικιστικό ινδουϊστικό κόμμα Bharatiya Janata Party (BJP). Η κυβέρνηση της Ινδίας κατηγορήσε επίσημα τις μυστικές υπηρεσίες του Πακιστάν (Inter-services Intelligence Agency – ISI) ότι υποστήριξαν και βοήθησαν την εξέγερση στο Κασμίρ. Το 1998 η ένταση στις σχέσεις των δύο χωρών κλιμακώνεται λόγω των εχθρικών αντι – πακιστανικών δηλώσεων Ινδών αξιωματούχων. Ο Ινδός πρωθυπουργός Atal Behari Vajpayee ανακοινώνει την πρόθεση της κυβέρνησής του να χρησιμοποιήσει πυρηνικά όπλα για αμυντικούς λόγους⁶¹.

Σε απάντηση της στάσης της Ινδίας το Πακιστάν κατηγορήσε τις μυστικές υπηρεσίες της, [Πτέρυγα Ερευνών και Ανάλυσης (Research and Analysis Wing – RAW)], για την κλιμάκωση της βίας στην επικράτειά του: βομβιστικές επιθέσεις σε αρκετές πόλεις και, περί τα τέλη Μαΐου 1998, δολοφονία 22 πολιτών σε χωριό, που βρίσκεται στα σύνορα με το Ινδικό Κασμίρ⁶².

Στις 11 Μαΐου 1998, η κυβέρνηση της Ινδίας πραγματοποίησε τρεις υπόγειες πυρηνικές δοκιμές και, δύο μέρες αργότερα, άλλες δύο. Το Πακιστάν εξέλαβε τις δοκιμές αυτές ως απειλή για την εθνική του ασφάλεια. Στο εσωτερικό της χώρας, η κυβέρνηση πιέστηκε από την κοινή γνώμη για πραγματοποίηση πυρηνικών δοκιμών. Η διεθνής κοινότητα, με πρωτεργάτες την Ιαπωνία και τις ΗΠΑ, κάλεσε το Πακιστάν να απέχει από την πραγματοποίηση πυρηνικών δοκιμών, απειλώντας με κυρώσεις και με διακοπή της βοήθειας. Όμως, η ασαφής απάντηση των αλλοδαπών κυβερνήσεων στις δοκιμές που πραγματοποίησε η Ινδία ήρε όλους τους δισταγμούς της κυβέρνησης του Πακιστάν. Πολλοί Ινδοί αξιωματούχοι προέβησαν σε προκλητικές δηλώσεις. Ο Υπουργός Εσωτερικών της Ινδίας άφησε επίσης να εννοηθεί ότι ενδέχεται η Ινδία να καταλάβει με τη βία το Πακιστανικό Κασμίρ. Στις 28.5.1998 το Πακιστάν πραγματοποίησε δοκιμές των πυρηνικών του όπλων βασιζόμενο σε πληροφορίες των μυστικών υπηρεσιών ότι δηλαδή η Ινδία ήταν έτοιμη να βομβαρδίσει τις πυρηνικές εγκαταστάσεις από αεροπορική βάση πλησίον των συνόρων⁶³.

Πραγματοποιώντας πυρηνικές δοκιμές το Πακιστάν έχασε την ευκαιρία να κερδίσει τη διεθνή υποστήριξη. Πολλές χώρες, μεταξύ των οποίων οι ΗΠΑ, η Γερμανία και η Ιαπωνία ανακοίνωσαν κυρώσεις και ανέστειλαν την παροχή βοήθειας. Ταυτόχρονα το Πακιστάν για να αποκλείσει την εκροή δολαρίων από τις τράπεζες ανακοίνωσε το πάγωμα όλων των ξένων λογαριασμών. Υιοθετήθηκαν επίσης αυστηρά οικονομικά μέτρα και η χώρα κηρύχθηκε σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, στη διάρκεια της οποίας ανεστάλη η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων⁶⁴.

Τον Οκτώβριο του 1998 άρχισε νέος γύρος διαπραγματεύσεων: υπό την πίεση των ΗΠΑ οι δύο χώρες κλήθηκαν να μειώσουν τις εντάσεις στις διμερείς σχέσεις τους και να υπογράψουν μια Σφαιρική Συμφωνία για την Απαγόρευση των Πυρηνικών Δοκιμών⁶⁵. Όμως, Ινδία και Πακιστάν, έθεσαν όρους για την υπογραφή της Συμφωνίας.

Τον Ιούνιο και τον Ιούλιο του 1998 αναζωπυρώθηκαν οι εντάσεις μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν για τα αμφισβητούμενα εδάφη Jammu και Κασμίρ. Συγκρούσεις ξέσπασαν στα σύνορα προκαλώντας και στις δύο πλευρές το θάνατο πολλών στρατιωτών και πλέον των 100 αμάχων⁶⁶. Περί τα

---

⁶⁰ EIU, *Country Report*, 2nd Quarter 1998, 13.

⁶¹ EIU, *Country Report*, 2nd Quarter 1998, 13.

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid., 16,17.

⁶⁴ Human Rights Watch, *World Report 1999*, 202.

⁶⁵ EIU, *Country Report*, 4th Quarter 1998, 21.

⁶⁶ Human Rights Watch, *World Report 1999*, 202.

τέλη του Ιουλίου 1998 συναντήθηκαν στη Σρι Λάνκα οι πρωθυπουργοί του Πακιστάν και της Ινδίας, οι κύριοι Nawaz Sharif και Atal Behari Vajpayee αντίστοιχα. Οι διμερείς συνομιλίες δεν κατέληξαν στην επιθυμητή βελτίωση των σχέσεων των δύο χωρών⁶⁷. Το Μάιο και τον Ιούνιο του 1999 αναζωπυρώθηκαν οι συγκρούσεις στην περιοχή του Κασμίρ, όπου ισλαμικά στρατεύματα κατέλαβαν στρατηγικές θέσεις στα Ιμαλάια, στην Ινδική περιοχή της γραμμής παύσης πυρός Πακιστάν και Ινδίας. Η Ινδία απάντησε με αεροπορικές επιθέσεις κατά των βάσεων των μαχητών. Άμαχοι σκοτώθηκαν και από τις δύο πλευρές και δεκάδες εκατοντάδες άνθρωποι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και στις δύο πλευρές της γραμμής ελέγχου⁶⁸.

3. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

3.1 Το Διεθνές Πλαίσιο⁶⁹

Το Πακιστάν είναι Συμβαλλόμενο μέρος:

- i) στη Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας (1948), η οποία κυρώθηκε στις 12.10.1957.
- ii) στη Σύμβαση για τα Πολιτικά Δικαιώματα της Γυναίκας (1952), η οποία κυρώθηκε στις 7.12.1954.
- iii) στη Σύμβαση για την Εξάλειψη κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων (1965), η οποία κυρώθηκε στις 21.9.1966.
- iv) στη Σύμβαση για την Εξάλειψη και Τιμωρία του Εγκλήματος του Apartheid (1973), στην οποία προσχώρησε στις 27.2.1986.
- v) στη Σύμβαση για την Εξάλειψη κάθε Μορφής Διακρίσεων σε Βάρος των Γυναικών (1979), στην οποία προσχώρησε στις 12.3.1996.
- vi) στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (1989), η οποία κυρώθηκε στις 12.11.1990.

Το Πακιστάν δεν είναι Συμβαλλόμενο μέρος:

- i) στη Σύμβαση για το Καθεστώς των Προσφύγων (1951).
- ii) στο Πρωτόκολλο για το Καθεστώς των Προσφύγων (1967).
- iii) στη Σύμβαση για το Καθεστώς των Ανιθαγενών (1954).
- iv) στη Σύμβαση για την Εξάλειψη της Ανιθαγένειας (1961).
- v) στο Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων (1966).
- vi) στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (1966).
- vii) στο Προαιρετικό Πρωτόκολλο στο Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων (1966).
- viii) στη Σύμβαση για το Απαράγραπτο των Εγκλημάτων Πολέμου και των Εγκλημάτων κατά της Ανθρωπότητας (1968).
- ix) στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (1984).
- x) στη Σύμβαση κατά του Apartheid στον Αθλητισμό (1985).
- xi) στο Δεύτερο Προαιρετικό Πρωτόκολλο στο Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων που αφορά στην κατάργηση της θανατικής ποινής (1989).

3.2 Το Εθνικό Νομοθετικό Πλαίσιο

Το Σύνταγμα: το 1997 ο πρωθυπουργός Nawaz Sharif εισήγαγε πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος με σκοπό την κατάργηση των εξουσιών του Προέδρου να εξαναγκάζει την κυβέρνηση σε παραίτηση και να διαλύει το Κοινοβούλιο σε περίπτωση σιωπηρής διαφωνίας. Πρόκειται για τις πλέον συνηθισμένες μεθόδους παραίτησης των προηγούμενων κυβερνήσεων. Αυτά τα μέ-

⁶⁷ EIU, *Country Report*, 3rd Quarter 1998, 18.

⁶⁸ USDOS, *Country Report on Human Rights Practices for 1999, Pakistan*.

⁶⁹ Πηγή: UNHCR, REFWORLD, Ιούλιος 1999.

τρα σκόπευαν στην ενδυνάμωση της πολιτικής σταθερότητας και υποστηρίχθηκαν από την αντιπολίτευση.

Στις 28.8.1998 ο πρωθυπουργός πρότεινε την αναθεώρηση και άλλων συνταγματικών διατάξεων. Η 15^η Αναθεώρηση αποσκοπούσε στην εφαρμογή του Ισλαμικού νόμου (*Qoran & Sunnah*) ως υπέρτατου νόμου. Η Αναθεώρηση «ανάγκασε» την ομοσπονδιακή κυβέρνηση να στηρίξει τον Ισλαμικό νόμο (*Sharia*), να υιοθετήσει το θεσμό *salat* (πέντε προσευχές ημερησίως), να αποφασίσει για το θεσμό του *zakat* (φόρος υπέρ των πτωχών), «να καθορίσει το σωστό και να απαγορεύσει το λάθος», να καταπολεμήσει τη διαφθορά και να νομοθετήσει για κοινωνική και οικονομική δικαιοσύνη σύμφωνα με τις αρχές του Ισλάμ. Η σχετική διάταξη της 15^{ης} Αναθεώρησης του Συντάγματος θα «άρχιζε να ισχύει ανεξάρτητα από το περιεχόμενο του Συντάγματος, των νόμων, των δικαστικών αποφάσεων»⁷⁰.

Σύμφωνα με μια από τις πλέον αμφιλεγόμενες διατάξεις της 15^{ης} Αναθεώρησης επιτρεπόταν στον πρωθυπουργό να αναθεωρεί το Σύνταγμα με απλή πλειοψηφία (και όχι με την αυξημένη πλειοψηφία των 2/3) εφόσον επρόκειτο για την εκπλήρωση των Ισλαμικών στόχων της κυβέρνησης. Ο πρωθυπουργός δέχθηκε κριτικές για τη διάταξη αυτή και κατηγορήθηκε ότι εκμεταλλεύεται το Ισλάμ σε μια περίοδο όπου η λαϊκή και πολιτική του στήριξη ήταν ιδιαίτερα αδύναμη. Κάποιοι εξέφρασαν την άποψη ότι η διάταξη αυτή θα επέτρεπε στο Nawaz Sharif την αναμόρφωση της πολιτικής δομής της χώρας για προσωπικό του όφελος.

Το νομοσχέδιο πολεμήθηκε από τις ομάδες προστασίας των δικαιωμάτων των γυναικών, από τις οργανώσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, από τους αντιπροσώπους των μειονοτήτων και από το δικηγορικό κόσμο. Οι ομάδες αυτές εφοβούντο ότι θα αμβλυνόταν η προστασία των ελευθεριών τους από μια κυβέρνηση η οποία εξέφραζε την τάση να ερμηνεύει και να εφαρμόζει αυστηρά τις Ισλαμικές διατάξεις. Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Πακιστάν υποστήριξε ότι «τα πρώτα θύματα του νόμου ήταν οι γυναίκες και οι μη μουσουλμανικές μειονότητες του Πακιστάν, οι οποίες υπέφεραν ήδη από τους κατασταλτικούς Ισλαμικούς νόμους που είχαν κατ' αρχήν υιοθετηθεί τη δεκαετία του 1980 από τον Στρατηγό Zia ul-Haq και αργότερα το 1991 από τον Nawaz Sharif, όταν ανέλαβε για πρώτη φορά την κυβέρνηση της χώρας»⁷¹.

Αντιμετωπίζοντας σοβαρές αντιδράσεις τόσο εντός του κυβερνώντος κόμματος όσο και από τα υπόλοιπα κόμματα το νομοσχέδιο τροποποιήθηκε στο ελάχιστο. Η νέα μορφή του δεν τροποποίησε την ισχύουσα μέθοδο αναθεώρησης του συντάγματος και χαρακτήρισε ως «υποχρεώσεις» αντί «οδηγίες» τα μέτρα που έπρεπε να υιοθετήσει η ομοσπονδιακή κυβέρνηση για να εφαρμόσει τον Ισλαμικό νόμο (*Shariah*).

Παρά τις τροποποιήσεις ο Ισλαμικός νόμος είναι αποδοκιμαστέος. Αν και αποσκοπούσε να εξομαλύνει τις ερμηνείες του Κορανιού (*Qoran*) και της Σούννα (*Sunnah*) από τις διάφορες μουσουλμανικές αιρέσεις, σε όλα τα ζητήματα υπερισχύει το νομικό σύστημα της κυρίαρχης αίρεσης των Σουνιτών. Ο Πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου στο Ανώτατο Δικαστήριο προειδοποίησε για τον κίνδυνο αντιφατικής ερμηνείας, τον οποίο συνεπάγεται η ύπαρξη 70 περίπου διαφορετικών αιρέσεων και υπο-αιρέσεων του Ισλάμ, πολλές από τις οποίες έχουν πιστούς στο Πακιστάν⁷².

Το νομοσχέδιο, στην τροποποιημένη μορφή του, συζητήθηκε στην Εθνική Συνέλευση αλλά δεν ψηφίσθηκε από τη Γερουσία πριν την αναστολή λειτουργία της από την κυβέρνηση του Στρατηγού Musharraf τον Οκτώβριο του 1999.

Μετά την επιβολή του στρατιωτικού νόμου, ανεστάλη επ' αόριστον η εφαρμογή του Συντάγματος και των αντιπροσωπευτικών οργάνων της χώρας, δηλαδή της Εθνικής Συνέλευσης, της Γερουσίας και των περιφερειακών Εθνικών Συνελεύσεων.

⁷⁰ EIU, Country Report, 4th Quarter 1998, 13-14.

⁷¹ Ibid., 14-15.

⁷² Far Eastern Economic Review, *Raise the Crescent*, 3.12.1998, 21.

Η Δικαστική εξουσία: Το Σύνταγμα ορίζει για την ανεξαρτησία των Δικαστών. Όμως στην πράξη το δικαστικό σώμα επηρεάζεται από την εκτελεστική εξουσία⁷³. Το 1997, η δύναμη της κυβέρνησης ενισχύθηκε από τη συνταγματική σύγκρουση μεταξύ του πρωθυπουργού και του Προέδρου του Ανωτάτου Δικαστηρίου, Sajjad Ali Shah. Η σύγκρουση αυτή αφορούσε την επιλογή νέων δικαστών του Ανωτάτου Δικαστηρίου και οδήγησε στον εξαναγκασμό σε παραίτηση του Προέδρου του Ανωτάτου Δικαστηρίου και στην αντικατάστασή του από άλλο πρόσωπο.

Το 1998 το Ανώτατο Δικαστήριο εξέδωσε μια θετική για τον πρωθυπουργό απόφαση σε μια υπόθεση η οποία είχε εισαχθεί για κρίση από τον παραιτηθέντα Πρόεδρο του Δικαστηρίου. Σύμφωνα με την 14^η Αναθεώρηση του Συντάγματος είναι παράνομη κάθε μορφή διαφωνίας των βουλευτών του κυβερνώντος κόμματος. Συνέπεια της διαφωνίας είναι η διαγραφή του βουλευτή από το κόμμα και η απώλεια της βουλευτικής του ιδιότητας. Η διάταξη αυτή υιοθετήθηκε με πρόταση του πρωθυπουργού Nawaz Sharif, αλλά η εφαρμογή της ανεστάλη από τον Πρόεδρο του Ανωτάτου Δικαστηρίου. Το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε ότι κατ' εφαρμογή του θεμελιώδους δικαιώματος της ελευθερίας του λόγου επιτρέπεται στα μέλη του κόμματος να ασκούν εύλογη κριτική. Απαγορεύεται όμως η διαφωνία, η οποία υποσκάπτει την κομματική πειθαρχία στο Κοινοβούλιο και προάγει την αστάθεια⁷⁴.

Το Μάιο του 1998 το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε αντισυνταγματικό τον Αντιτρομοκρατικό Νόμο (ATA – *Anti-Terrorist Act*) και πρότεινε στην κυβέρνηση την τροποποίησή του ώστε να εναρμονισθεί με τις συνταγματικά προστατευόμενες ατομικές ελευθερίες. Η κυβέρνηση έπρεπε να υιοθετήσει ρυθμίσεις με τις οποίες θα υπαγόταν σε ανώτερα δικαστήρια η κατ' έφεση κρίση των υποθέσεων τρομοκρατίας. Επιπροσθέτως έπρεπε να καταργήσει τις διατάξεις οι οποίες παρείχαν στις αστυνομικές δυνάμεις ειδικές εξουσίες κατ' οίκον έρευνας, άσκησης παράνομης βίας ή πειθαναγκασμού στο στάδιο της προανάκρισης με σκοπό την ομολογία των συλλαμβανομένων για τρομοκρατικές πράξεις και της δυνατότητας πυροβολισμού χωρίς να βρίσκεται το αστυνομικό όργανο σε κατάσταση άμυνας⁷⁵. Αυτά τα θέματα συζητήθηκαν κατ' αρχήν από τον Πρόεδρο του Ανωτάτου Δικαστηρίου το 1997. Και ενώ το 1997 ο πρωθυπουργός Nawaz Sharif δεν ήταν πρόθυμος – λόγω της συνεχιζόμενης αντιπαράθεσής του με τον Πρόεδρο του Ανωτάτου Δικαστηρίου – να τροποποιήσει τον Αντιτρομοκρατικό Νόμο, ενημέρωσε εν συνεχεία το νέο Πρόεδρο την πρόθεση της κυβέρνησης να συμμορφωθεί με τις υποδείξεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου της χώρας. Είναι αξιοσημείωτο ότι η απόφαση του δικαστηρίου δεν εφαρμόστηκε αναδρομικά σε υποθέσεις που είχαν ήδη κριθεί κατά τον Αντιτρομοκρατικό Νόμο, ακόμα και αν το Δικαστήριο είχε αποφασίσει τη θανατική καταδίκη του ενόχου⁷⁶.

Το Δεκέμβριο του 1998 η κυβέρνηση ίδρυσε Στρατιωτικά Δικαστήρια (MTC – *Military Trial Courts*), τα οποία κηρύχθηκαν παράνομα από το Ανώτατο Δικαστήριο⁷⁷. Με το από 28.4.1999 προεδρικό διάταγμα περί καταπολέμησης της τρομοκρατίας η κυβέρνηση ίδρυσε νέα Αντι – τρομοκρατικά Δικαστήρια. Με το νέο διάταγμα συνεχίζουν να ισχύουν αρκετές από τις διατάξεις του προηγούμενου αντιτρομοκρατικού νόμου και καθιερώνεται νέο αδίκημα, αυτό της «πρόκλησης της κοινωνικής αναταραχής»⁷⁸. Η νέα διάταξη κατακρίθηκε έντονα από τα κόμματα της αντιπολίτευσης, τις οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τον τύπο του Πακιστάν επειδή θεωρείται ότι απειλεί τα συνταγματικά δικαιώματα της ειρηνικής συνάθροισης και της έκφρασης πολιτικής

⁷³ USDOS, 1999 Country Report on Human Rights Practice, Pakistan.

⁷⁴ EIU, Country Report, 2nd Quarter 1998, 19.

⁷⁵ Human Rights Watch, World Report 1999, 203.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Human Rights Watch, *Shut-Down of Military Courts in Pakistan Hailed, but Transfer of Cases to Anti-Terrorism Courts Sharply Condemned*, 18.2.1999.

⁷⁸ Agence France Presse, *Karachi Special Court Hands Death Penalty to Triple - Murder Accused*, 15.5.1999.

διαφωνίας. Τα νέα δικαστήρια άρχισαν να συνεδριάζουν στο Καράτσι στις 12.5.1999 και τρεις μέρες μετά εξέδωσαν την πρώτη καταδικαστική απόφαση με την οποία επεβλήθη η θανατική ποινή⁷⁹.

Το Δεκέμβριο του 1999 η κυβέρνηση του Στρατηγού Musharraf τροποποίησε εκ νέου τον Αντιτρομοκρατικό Νόμο (ATA), καθιερώνοντας νέα αδικήματα, μεταξύ των οποίων την προσβολή του θρησκευτικού αισθήματος, την απόπειρα «κήρυξης πολέμου κατά του κράτους», τη συνωμοσία, την υποκίνηση σε διάπραξη εγκλημάτων και την απαγωγή με σκοπό τον περιορισμό της προσωπικής ελευθερίας⁸⁰.

Το Νοέμβριο του 1999 το καθεστώς του Στρατηγού Musharraf ίδρυσε με διάταγμα το Εθνικό Γραφείο Πειθαρχικής Ευθύνης και ειδικά Δικαστήρια στη δικαιοδοσία των οποίων υπάγεται η κρίση των υποθέσεων διαφθοράς⁸¹.

Μετά το πραξικόπημα του Οκτωβρίου 1999 και παρά την αναστολή εφαρμογής του Συντάγματος ο Στρατηγός Musharraf δεσμεύθηκε να σεβασθεί την ανεξαρτησία του δικαστικού συστήματος. Όμως, στις 14.10.1999 εξέδωσε την υπ' αριθμ. 1 Προσωρινή Συνταγματική Διαταγή, η οποία ορίζει για τη συνέχεια λειτουργίας των Δικαστηρίων τα οποία λειτουργούσαν κατά το χρόνο αλλαγής της κυβέρνησης, αλλά κανένα δικαστήριο δεν έχει δικαιοδοσία να εκδίδει αποφάσεις σε βάρος του Στρατηγού Musharraf ή οποιουδήποτε προσώπου που ασκεί εξουσία ή υπάγεται στη δικαιοδοσία του⁸².

3.3 Ο Σεβασμός των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ αναφέρει στην ετήσια έκθεσή του (για το έτος 1999) επιδείνωση της γενικότερης κατάστασης σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η κατάσταση επιδεινώθηκε κατά τη διακυβέρνηση της χώρας από τον πρωθυπουργό Nawaz Sharif. Μετά το πραξικόπημα και ε την ανάληψη της εξουσίας από το Στρατηγό Musharraf, οι πολίτες έπαψαν να έχουν το δικαίωμα της ειρηνικής αλλαγής της κυβέρνησης. «Η αστυνομία συνέχισε να παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα, χωρίς να επιβάλλονται ποινικές κυρώσεις στους υπεύθυνους. Οι συνθήκες στις φυλακές ήσαν πολύ άσχημες. Η αστυνομία συνέλαμβανε και κρατούσε αυθαίρετα τους πολίτες. Πιστεύεται ότι στο Καράτσι οι δολοφονίες μεταξύ των αντιμαχόμενων πολιτικών πλευρών διαπράττονταν από ή με τη συμμετοχή των δυνάμεων ασφαλείας. [...] Τόσο η κυβέρνηση του Nawaz Sharif όσο και το καθεστώς του Στρατηγού Musharraf παραβίασαν το δικαίωμα των πολιτών στην ιδιωτική ζωή. Αν και δεν αναφέρεται παραβίαση της ελευθερίας του τύπου, η κυβέρνηση δαπανά σημαντικά διαφημιστικά κονδύλια για να επηρεάζει το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων και την αυτό- λογοκρισία των δημοσιογράφων. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ελέγχονται από το κρατικό μονοπώλιο. Η κυβέρνηση περιορίζει την θρησκευτική ελευθερία, την ελευθερία συνάθροισης και κυκλοφορίας»⁸³.

Η κυβέρνηση του Στρατηγού Musharraf ομολόγησε τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων οι οποίες διαπράχθηκαν από το προηγούμενο καθεστώς και διόρισε σε υψηλές θέσεις αντιπροσώπους μη κυβερνητικών οργανώσεων. Όμως, σύμφωνα με το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ, παραμένει ασαφές εάν η νέα κυβέρνηση προτίθεται να υιοθετήσει μέτρα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων⁸⁴.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ USDOS, 1999 Country Report on Human Rights Practices, Pakistan, Section 1e.

⁸¹ Ibid., Section 1 e

⁸² Ibid., Section 1e.

⁸³ USDOS, 1999 Country Report on Human Rights Practices, Pakistan, Section 1e.

⁸⁴ USDOS, 1999 Country Report on Human Rights Practices, Pakistan.

Μετά τις πυρηνικές δοκιμές που πραγματοποίησε το Πακιστάν το Μάιο του 1998 η χώρα κηρύχθηκε σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, και ανεστάλη η προστασία των ατομικών ελευθεριών. Έτσι, η κυβέρνηση έχει απεριόριστη εξουσία σύλληψης και κράτησης των πολιτών χωρίς να τους παραπέμπει σε δίκη. Η Διεθνής Αμνηστία απηύθυνε έκκληση για την αποκατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δηλώνοντας ότι το προεδρικό διάταγμα περί κήρυξης της χώρας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης «σημαίνει ότι οι πολίτες δεν έχουν δικαίωμα στη δικαστική προστασία των ατομικών ελευθεριών τους»⁸⁵.

Η αναστολή προστασίας των ατομικών ελευθεριών αντιμετωπίστηκε από το Ανώτατο Δικαστήριο στα πλαίσια προσφυγής την οποία κατέθεσαν ο πρώην πρόεδρος της χώρας Farooq Leghari και άλλοι τέσσερις πολιτικοί. Το Ανώτατο Δικαστήριο ανέτρεψε το προεδρικό διάταγμα και αποκατέστησε μεταξύ άλλων την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων που αφορούν στην αυθαίρετη σύλληψη ή κράτηση, τη θρησκεία, την αναγκαστική εργασία. Όμως, με ένα τροποποιημένο διάταγμα η κυβέρνηση πραγματοποίησε προληπτικές συλλήψεις χωρίς να τις αιτιολογήσει, και ανέστειλε την προστασία του δικαιώματος στην ιδιοκτησία και στην ισότιμη προστασία. Έχει επίσης ανασταλεί η προστασία των πολιτικών και οικονομικών δικαιωμάτων⁸⁶.

Η κατάσταση ασφαλείας και ο ρόλος των ένοπλων δυνάμεων: Την ευθύνη για την εσωτερική ασφάλεια του κράτους φέρει η αστυνομία. Στις περιοχές όπου δεν επικρατεί τάξη και ασφάλεια το έργο της στηρίζουν παραστρατιωτικές δυνάμεις. Την ευθύνη για τον έλεγχο των σωμάτων ασφαλείας και των παραστρατιωτικών δυνάμεων φέρουν οι περιφερειακές κυβερνήσεις. Στις ευαίσθητες περιοχές της χώρας συμβάλει στη διατήρηση της τάξης ο τακτικός στρατός. Σύμφωνα με την έκθεση του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ για το 1999, τα μέλη τα σωμάτων ασφαλείας έχουν διαπράξει σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το κράτος κατέβαλε προσπάθειες αναμόρφωσης και κατάρτισης των μελών των αστυνομικών δυνάμεων στα πλαίσια βελτίωσης του επαγγέλματος του αστυνομικού. Όμως, είναι γνωστό ότι μέλη των αστυνομικών δυνάμεων έχουν διαπράξει πολλές εξωδικαστικές εκτελέσεις και αρπαγές, έχουν υποβάλει πολίτες σε βασανιστήρια και κακομεταχείριση. Δεν υπήρξαν ενδείξεις για παραπομπή στη δικαιοσύνη των αυτουργών των προαναφερόμενων πράξεων⁸⁷.

Αστυνομικοί αξιωματούχοι φόνευσαν υπόπτους διάπραξης αδικημάτων του κοινού ποινικού δικαίου με στόχο να αποφύγουν τη δικαστική εμπλοκή τους σε ποινικά κολάσιμες πράξεις. Προφανώς, λόγω της αναποτελεσματικής αντιμετώπισης των εγκλημάτων από τη Δικαιοσύνη, η αστυνομία αντιμετωπίζει τους φόνους αυτούς ως το καταλληλότερο μέτρο για την καταπολέμηση της εγκληματικότητας⁸⁸.

Το 1998 αυξήθηκαν τα κρούσματα κακομεταχείρισης δικαστών. Αναφέρεται ότι υπέστησαν ξυλοδαρμούς δύο δικαστές οι οποίοι διεξήγαγαν έρευνες και ανακρίσεις για την αυθαίρετη κράτηση αρκετών πολιτών σε αστυνομικά τμήματα. Τοπικές αστυνομικές αρχές κράτησαν όμηρο στην αίθουσα του δικαστηρίου δικαστή αντι-τρομοκρατικού δικαστηρίου, ο οποίος καταδίκασε ανώτερους αξιωματούχους της αστυνομίας για παράλειψη καθήκοντος, για πλαστογραφία αποδεικτικών στοιχείων και για βασανιστήρια. Ο δικαστής αφέθηκε ελεύθερος μετά την «απόδραση» των ενόχων⁸⁹.

---

⁸⁵ Amnesty International, *Fundamental Rights Must Be Restored Immediately*, 3.6.1998.

⁸⁶ Human Rights Watch, *World Report 1999*, 203.

⁸⁷ USDOS, *1999 Country Report on Human Rights Practices*, Pakistan.

⁸⁸ Ibid., Section 1a.

⁸⁹ Amnesty International, *Annual Report*, 1999.

Εξωδικαστικές εκτελέσεις: Οι εξωδικαστικές εκτελέσεις των υπόπτων για αδικήματα του κοινού ποινικού δικαίου αποτελούν σύνηθες φαινόμενο⁹⁰. Παρουσιάζονται συχνά ως θάνατοι στη διάρκεια της κράτησης ή σκηνοθετημένων συγκρούσεων όπου οι αστυνομικοί πυροβολούν και σκοτώνουν τους υπόπτους. Οι αξιωματούχοι της αστυνομίας επιμένουν ότι οι θάνατοι αυτοί οφείλονται στην απόπειρα των υπόπτων να αποδράσουν ή να αντισταθούν στη σύλληψή τους. Τα μέλη των οικογενειών των θυμάτων και ο τύπος επιμένουν ότι πολλοί από αυτούς τους θανάτους είναι σκηνοθετημένοι⁹¹. Περίπου 40 Σουνίτες εξτρεμιστές σκοτώθηκαν σε σκηνοθετημένες συμπλοκές με την αστυνομία μετά την απόπειρα δολοφονίας κατά του πρωθυπουργού Nawaz Sharif στις αρχές Ιανουαρίου 1999. Τα θύματα ήσαν μέλη της ομάδας Lashkar-I-Jhangvi, στην οποία αποδίδεται η ευθύνη της απόπειρας. Η αστυνομία επιλέγει προσεκτικά τα θύματά της επικεντρώνοντας την προσοχή της στους χαρακτηριζόμενους βίαιους εγκληματίες του κοινού ποινικού δικαίου⁹².

Συχνά, οι αστυνομικοί αξιωματούχοι μετατίθενται ή τίθενται σε διαθεσιμότητα λόγω της συμμετοχής τους σε εξωδικαστικές εκτελέσεις. Όμως, οι ανακρίσεις που διατάσσονται από τη δικαιοσύνη γι' αυτούς τους φόνους δεν έχουν οδηγήσει στην ποινική τιμωρία των δραστών⁹³. Μετά το πραξικόπημα του Οκτωβρίου 1999, κάποιοι αστυνομικοί αξιωματούχοι κατηγορήθηκαν ή τιμωρήθηκαν για τις εξωδικαστικές εκτελέσεις. Όμως, δεν έχουν ακόμα αναφερθεί τα αποτελέσματα αυτών των ενεργειών.

Βασανιστήρια και άλλοι τρόποι απάνθρωπης, εξευτελιστικής μεταχείρισης και τιμωρίας: Αν και απαγορεύονται ρητά από το Σύνταγμα και τον Ποινικό Κώδικα αποτελούν συνήθη αστυνομική πρακτική. Οι αστυνομικές δυνάμεις χρησιμοποιούν συχνά βίαιες μεθόδους για να αποσπάσουν ομολογίες. Οι παρατηρητές ανθρωπίνων δικαιωμάτων υποστηρίζουν ότι λόγω της εκτεταμένης χρήσης σωματικής βίας από την αστυνομία οι ύποπτοι συχνά ομολογούν ότι έχουν διαπράξει τα εγκλήματα για τα οποία κατηγορούνται ανεξάρτητα από την ενοχή ή την αθωότητά τους. Αναφέρεται ότι κάποιοι ανακριτές συνδράμουν στη συγκάλυψη της κακομεταχείρισης από τις αστυνομικές αρχές εκδίδοντας αναφορές περί φυσικού θανάτου των θυμάτων⁹⁴.

Στην έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας για το 1999 αναφέρεται ότι «τα βασανιστήρια μεταξύ των οποίων και ο βιασμός, στη διάρκεια της κράτησης και της φυλάκισης, αποτελούν συνηθισμένη και διαδεδομένη αστυνομική πρακτική, η οποία έχει προκαλέσει το θάνατο 50 ατόμων». Η οργάνωση υποστηρίζει ότι η ατιμωρησία των αξιωματούχων της αστυνομίας γι' αυτές τις πράξεις διευκολύνεται από το νόμο της *diyat*⁹⁵, ο οποίος προβλέπει την επιδίκαση αποζημίωσης για τα θύματα και τις οικογένειές τους, που εν συνεχεία δηλώνουν ότι δεν επιθυμούν την ποινική δίωξη του δράστη⁹⁶.

Τον Οκτώβριο του 1998, την πρώτη βδομάδα μετά την υπαγωγή της διακυβέρνησης της Επαρχίας Sindh στην κεντρική εξουσία της χώρας⁹⁷, κατατέθηκαν στην Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Πακιστάν περίπου 100 καταγγελίες για παράνομες συλλήψεις, προσβολή γυναικών από την αστυνομία και τις δυνάμεις ασφαλείας, και βασανιστήρια στη διάρκεια της κράτησης. Οι

---

⁹⁰ United Nations Commission on Human Rights, *Report of the Special Rapporteur, Mr. Bacre Waly Ndiaye, on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions*, E/CN.4/1998/68/Add.1, 19.12.1997.

⁹¹ USDOS, *1999 Country Report on Human Rights Practices, Pakistan*, Section 1a.

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ibid., Section 1b.

⁹⁵ *Diyat*: πρόκειται για τη χρηματική ικανοποίηση των κληρονόμων του θύματος, η οποία καθορίζεται από το δικαστήριο, το οποίο συνεκτιμά την οικονομική κατάσταση του ενόχου και των κληρονόμων του θύματος.

⁹⁶ Amnesty International, *Annual Report 1999*.

⁹⁷ Βλ. σελίδα 7 του παρόντος.

περισσότεροι από τους κρατούμενους ήσαν μέλη του κόμματος *Muttahida Quami Movement – Altaf* ή συγγενείς τους⁹⁸.

Θανατική ποινή: Σύμφωνα με το Νόμο *Hudood* η δολοφονία, η συνουσία μεταξύ προσώπων που δεν έχουν συνάψει γάμο (*zina*), η βλασφημία, ο βιασμός, η αεροπειρατεία είναι μερικά από τα εγκλήματα τα οποία τιμωρούνται με την εσχάτη των ποινών.

Τουλάχιστον 428 ένοχοι καταδικάστηκαν το 1998 σε θανατική ποινή. 113 από τους καταδικασθέντες δικάστηκαν από αντι-τρομοκρατικά δικαστήρια και 6 από στρατιωτικά με διαδικασίες οι οποίες δεν πληρούν τις ελάχιστες προϋποθέσεις των διεθνών κριτηρίων για μια δίκαιη δίκη. Την ίδια περίοδο εκτελέστηκαν τουλάχιστον 4 άτομα⁹⁹.

Ο Ειδικός Απεσταλμένος των Ηνωμένων Εθνών για τις Εξωδικαστικές, Συνοπτικές ή Αυθαίρετες Εκτελέσεις αναφέρει ότι «οι καταδίκες στην εσχάτη των ποινών είναι αποτέλεσμα δικών όπου δεν πληρούνται τα ελάχιστα διεθνή κριτήρια». Υπογραμμίζει δε «ότι οι δίκες ενώπιον των Ειδικών Δικαστηρίων για την Καταστολή της Τρομοκρατίας δεν διέπονται από την αρχή του τεκμηρίου της αθωότητας του κατηγορούμενου»¹⁰⁰.

Στις αρχές του Ιανουαρίου 1999 το Ανώτατο Δικαστήριο αποφάσισε την αναστολή εκτέλεσης των θανατικών ποινών, οι οποίες απαγγέλθηκαν από στρατιωτικά δικαστήρια, ενόψει έκδοσης απόφασης επί αιτήσεων οι οποίες αφορούν στη νομιμότητα των δικαστηρίων αυτών¹⁰¹.

Αυθαίρετες Συλλήψεις και Κρατήσεις: Ο νόμος ορίζει για τη διαδικασία σύλληψης και κράτησης. Όμως οι αρχές παραβιάζουν το νόμο: η αστυνομία αυθαίρετεί στη σύλληψη και στην κράτηση των πολιτών¹⁰². Οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναφέρουν περιπτώσεις όπου κρατούμενοι, κατ' εφαρμογή του Νόμου για τη Διατήρηση της Δημόσιας Τάξης, στερήθηκαν την προσωπική τους ελευθερία για διάστημα έως έξη μηνών και χωρίς να τους απαγγελθεί κατηγορία. Σύμφωνα με το νόμο η κράτηση μπορεί να παραταθεί με δικαστική απόφαση κατ' ανώτατο όριο έως 14 ημέρες, εάν μετά την εμφάνιση του κρατούμενου ενώπιον του ανακριτή η αστυνομία αποδείξει ότι η παράτασή της είναι αναγκαία για την αστυνομική έρευνα. Στην πράξη οι αρχές δεν ελέγχουν τα όρια της κράτησης. Η αστυνομία δεν υποχρεούται να ενημερώνει για το χρόνο έναρξης της κράτησης και συχνά οι πολίτες στερούνται την ελευθερία τους έως ότου η δικαιοσύνη αποφασίσει γι' αυτούς. Η αυθαίρετη κράτηση από την αστυνομία χωρίς την απαγγελία κατηγορίας ή με την απαγγελία «κατασκευασμένης» κατηγορίας αποσκοπεί συχνά στην εκβίαση του κρατούμενου να δωροδοκήσει τα αστυνομικά όργανα για να αφεθεί ελεύθερος ή στην κακομεταχείρισή του ή στον εκφοβισμό του¹⁰³. Ο νόμος ορίζει ότι οι κρατούμενοι πρέπει να παραπέμπονται σε δίκη εντός 30 ημερών από την ημερομηνία έναρξης της κράτησης. Όμως, σε πολλές περιπτώσεις η δίκη δεν αρχίζει πριν παρέλθει εξάμηνο από την απαγγελία της κατηγορίας.

Οι περιοχές όπου ζουν διάφορες φυλές και υπάγονται διοικητικά στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση (Federal Administered Tribal Areas - FATA) έχουν ιδιαίτερο δικαστικό και νομικό σύστημα, το οποίο ορίζεται στο Νόμο περί Συνοριακού Εγκλήματος, ο οποίος διέπεται από τη θεωρία της «συλλογικής ευθύνης». Οι αρχές έχουν την εξουσία να κρατούν μέλη της φυλής του φυγόδικου ενόσω εκκρεμεί η σύλληψή του ή η τιμωρία του από τη φυλή του σύμφωνα με τις τοπικές παραδόσεις.

⁹⁸ USDOS, *1998 Country Report on Human Rights Practices*, Pakistan, Section 1c.

⁹⁹ Amnesty International, *Annual Report*, 1999.

¹⁰⁰ United Nations Commission on Human Rights, *Report of the Special Rapporteur, Mr. Bacre Waly Ndiaye, on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions*, E/CN.4/1998/68/Add.1, 19.12.1997.

¹⁰¹ EIU, *Country Report*, 2nd Quarter 1999, 16.

¹⁰² USDOS, *1999 Country Report on Human Rights Practices*, Pakistan, Section 1d.

¹⁰³ Ibid.

Η κυβέρνηση του Στρατηγού Musharraf μετά το πραξικόπημα του Οκτωβρίου 1999 προέβη σε συλλήψεις και διέταξε την χωρίς απαγγελία κατηγορίας κράτηση πολλών πολιτικών φυσιογνομίων της χώρας, στρατιωτικών αξιωματούχων, κυβερνητικών αξιωματούχων και μελών της οικογένειας του πρώην πρωθυπουργού Nawaz Sharif.

Η κατάσταση στα σωφρονιστικά ιδρύματα: Οι συνθήκες στις φυλακές είναι εξαιρετικά άσχημες. Οι τρόφιμοι συνωστίζονται στις φυλακές: σύμφωνα με την αρμόδια Επιτροπή Δικαιοσύνης ο αριθμός των τροφίμων κάθε φυλακής είναι διπλάσιος ή τριπλάσιος της δυναμικότητάς της. Η οργάνωση Human Rights Watch αναφέρει ότι το 1999 συνεχίστηκε η πρακτική των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης των φυλακισμένων. Στις 11.4.1999, 22 παιδιά τραυματίστηκαν στη διάρκεια εξέγερσης στις φυλακές ανηλίκων του Sahiwal στην Επαρχία του Punjab. Αφορμή για την εξέγερση ήταν ο ξυλοδαρμός από φύλακες ενός 13χρονου φυλακισμένου που παραπονέθηκε για σεξουαλική κακομεταχείριση¹⁰⁴.

Οι τρόφιμοι των φυλακών ζουν αλυσοδεμένοι. Ο προϊστάμενος του Ινστιτούτου Κατάρτισης του Προσωπικού των Φυλακών δήλωσε τον Ιούνιο του 1999 σε συνέντευξη τύπου στη Λαχώρα ότι μόνον όταν οι φυλακισμένοι είναι αλυσοδεμένοι είναι δυνατή η αποτελεσματική διοίκηση μιας φυλακής, όπου ο αριθμός των τροφίμων υπερβαίνει το ανώτατο όριο της δυναμικότητάς της¹⁰⁵.

Η θρησκευτική ελευθερία: Το Πακιστάν είναι Ισλαμική Δημοκρατία όπου το 96% του πληθυσμού είναι Μουσουλμάνοι. Η κυβέρνηση περιορίζει τη θρησκευτική ελευθερία. Η πλειοψηφία του Μουσουλμανικού πληθυσμού είναι Σουνίτες, ενώ το 20% έως 25% είναι Σίιτες. Οι χριστιανοί και οι ινδουιστές αποτελούν τις σημαντικότερες θρησκευτικές μειονότητες. Άλλες θρησκευτικές μειονότητες είναι οι Σιχ, οι Parsees και οι Βουδιστές.

Σύμφωνα με το Σύνταγμα ο νόμος πρέπει να εναρμονίζεται με το Ισλάμ. Κάποια στοιχεία του δικαίου που απορρέει από το Κοράνι ισχύουν τόσο για τους Μουσουλμάνους όσο και για τις θρησκευτικές μειονότητες της χώρας. Οι θρησκευτικές μειονότητες φοβούνται ότι η 15^η Αναθεώρηση του Συντάγματος, την οποία υποστήριξε ο πρωθυπουργός, θα περιορίσει την ενάσκηση των λατρευτικών καθηκόντων των μη μουσουλμάνων πιστών.

Ο Νόμος περί Βλασφημίας ο οποίος περιελήφθη κατ' αρχήν το 1980 στον Ποινικό Κώδικα είναι αντικείμενο κριτικής γιατί τον επικαλούνται οι φονταμενταλιστές ισλαμιστές για να κακομεταχειρίζονται τις κοινότητες των Χριστιανών και των Ahmadī. Στις 6.5.1998 ο Αρχιεπίσκοπος του Faisalabad, κύριος Ιωάννης Ιωσήφ αυτοκτόνησε ενώπιον του Δικαστηρίου της πόλης Sahiwal στην Επαρχία του Punjab, όπου ο Χριστιανός Ayub Masih καταδικάστηκε στην εσχάτη των ποινών για παράβαση του νόμου περί βλασφημίας. Παρά την απόφαση του Δικαστηρίου της Λαχώρας περί αναστολής εκτέλεσης της θανατικής ποινής η χριστιανική κοινότητα της Επαρχίας του Punjab, πραγματοποίησε πρωτοφανή διαδήλωση διαμαρτυρόμενη για το νόμο. Εκατοντάδες διαδηλωτές ξυλοκοπήθηκαν και συνελήφθησαν από την αστυνομία. Από το 1986 εκκρεμούν ενώπιον της Δικαιοσύνης 658 υποθέσεις βλασφημίας: οι 2.467 κατηγορούμενοι είναι κυρίως Χριστιανοί και μέλη της απαγορευμένης κοινότητας των Ahmadīyya¹⁰⁶.

Πιστεύεται ότι οι μνηστές του Masih ήλπιζαν να εξαναγκάσουν τη χριστιανική οικογένειά του να εγκαταλείψει το σπίτι της και να φύγει από τα πάτρια εδάφη της, ώστε να ιδιοποιηθούν την περιουσία της. Ο Υπουργός Δικαιοσύνης του Πακιστάν, ο Khalid Anwar αναγνώρισε την πιθανότητα αυτή, υπογραμμίζοντας ότι «αναμφισβήτητα, για λόγους προσωπικούς, υποβάλλονται αστήρικτες και πλαστές μηνύσεις και οι δικαστές πιεζόμενοι δεν κηρύσσουν αθώους τους κατηγορούμενους». Όμως δεν αναφέρθηκε πρόοδος προς την κατεύθυνση τροποποίησης του νόμου¹⁰⁷.

¹⁰⁴ Human Rights Watch, *World Report 2000*, 209.

¹⁰⁵ USDOS, *1999 Country Report on Human Rights Practices*, Pakistan, Section 1c.

¹⁰⁶ EIU, *Country Report*, 2nd Quarter 1998, 20.

¹⁰⁷ Human Rights Watch, *World Report 1999*, 204.

Σύμφωνα με την έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας για το 1998 τουλάχιστον 106 μέλη της κοινότητας των Ahmadiyya παραπέμφθηκαν σε δίκη για αδικήματα περί τη θρησκεία. Οι 28 κατηγορούνταν για βλασφημία σύμφωνα με το Άρθρο 295 –γ του Ποινικού Κώδικα, το οποίο προβλέπει την εσχάτη των ποινών¹⁰⁸.

Η ελευθερία της έκφρασης και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης: Το 1998 ήσαν συχνές οι επιθέσεις κατά του τύπου, ο οποίος αναφερόταν στην κακοδιαχείριση των κρατικών υποθέσεων και στη διαφθορά της κυβέρνησης. Αναφέρθηκαν επίσης περιπτώσεις εκφοβισμού και κακομεταχείρισης δημοσιογράφων¹⁰⁹. Οι απόψεις που εκφράστηκαν στα κύρια άρθρα των εφημερίδων και στην εν γένει αρθρογραφία ήσαν ειλικρινείς και σχολίαζαν με κριτικό πνεύμα τον τρόπο διακυβέρνησης της χώρας. Όμως, οι δημοσιογράφοι κατά κάποιον τρόπο αυτό – λογοκρίνονται.

Η κυβέρνηση επηρεάζει τον τύπο δαπανώντας σημαντικό κονδύλι του προϋπολογισμού για διαφημίσεις και εκστρατείες ενημέρωσης της κοινής γνώμης, ελέγχοντας την αρθρογραφία και εφαρμόζοντας κανονισμούς¹¹⁰. Η κυβέρνηση του Nawaz Sharif υιοθέτησε μέτρα τα οποία αποδεικνύουν την εφαρμογή ενορχηστρωμένης εκστρατείας για τον έλεγχο των μέσων μαζικής ενημέρωσης και τη φίμωση του τύπου και της ελευθερίας έκφρασης: εντάθηκαν τα παραδοσιακά μέσα άσκησης κυβερνητικής πίεσης, όπως οι έλεγχοι των δηλώσεων φόρου εισοδήματος, οι έρευνες από μέλη των μυστικών υπηρεσιών, ο περιορισμός στις προμήθειες των πρώτων υλών της έντυπης δημοσιογραφίας, η κατάργηση των καταχωρήσεων ενημέρωσης της κοινής γνώμης¹¹¹.

Η πλέον ανησυχητική υπόθεση αφορά στην έρευνα, η οποία διεξήχθη στη μεγαλύτερη ιδιωτική εταιρεία μέσων μαζικών ενημέρωσης της χώρας, την Jang Group Newspapers, η οποία εκδίδει τις εφημερίδες Jang και The News. Αναφέρεται ότι περί τα τέλη του 1998 και στις αρχές του 1999, η κυβέρνηση του πρωθυπουργού Nawaz Sharif εμπόδισε την έκδοση των εφημερίδων της προαναφερόμενης εταιρείας¹¹². Επιπλέον, ο εκδότης της εφημερίδας Jang ανέφερε ότι ο Προϊστάμενος της Επιτροπής Πειθαρχικών Ευθυνών του ζήτησε να απομακρύνει 15 συντάκτες και δημοσιογράφους οι οποίοι είχαν εκφράσει κριτικές θέσεις για τον τρόπο διακυβέρνησης της χώρας. Στόχος της προαναφερόμενης κυβερνητικής πολιτικής ήσαν και άλλες εφημερίδες όπως Newsline, The Muslim, Friday Time. Δεν επλήγησαν από την πολιτική φίμωσης του τύπου οι εφημερίδες που υποστηρίζουν την κυβέρνηση¹¹³.

Φαίνεται ότι η κυβέρνηση του Στρατηγού Musharraf σταμάτησε να εφαρμόζει μεθόδους χαλιναγωγής του τύπου. Άρθρα που κατακρίνουν το καθεστώς Musharraf δημοσιεύονται τακτικά στον τύπο. Οι συντάκτες και οι δημοσιογράφοι δεν αναφέρουν απόπειρες των κυβερνητικών οργάνων να επηρεάσουν τα κύρια άρθρα των εφημερίδων. Όμως μερικοί δημοσιογράφοι συνεχίζουν να εφαρμόζουν τη μέθοδο της αυτό – λογοκρισίας¹¹⁴.

Η ελευθερία συνάθροισης και συνεταιρίζεσθαι: Το Σύνταγμα προστατεύει την «ελευθερία ειρηνικής και άοπλης συνάθροισης, η οποία περιορίζεται ευλόγως από τους περιορισμούς που θέτει ο νόμος για τη διαφύλαξη της δημόσιας τάξης». Αν και η κυβέρνηση επιτρέπει κατ' αρχήν την ειρηνική συνάθροιση, παρεμβαίνει περιστασιακά οργανώνοντας μεγάλες συγκεντρώσεις, οι οποίες εμποδίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των ηγετών των πολιτικών και θρησκευτικών κομμάτων σε διάφορες περιοχές της χώρας. Το μέτρο αυτό εφαρμόζεται όταν πιστεύεται ότι η παρου-

¹⁰⁸ Amnesty International, *Annual Report*, 1999.

¹⁰⁹ Human Rights Watch, *World Report 1999*, 204.

¹¹⁰ USDOS, *1999 Country Report on Human Rights Practices*, Pakistan, Section 2a.

¹¹¹ Far Eastern Economic Review, *Taxing Tactics: Sharif's Government Leans on Press Critics*, 14.1.1999.

¹¹² Human Rights Watch, *World Report 2000*, 208.

¹¹³ Far Eastern Economic Review, *Taxing Tactics: Sharif's Government Leans on Press Critics*, 14.1.1999.

¹¹⁴ USDOS, *1999 Country Report on Human Rights Practices*, Pakistan.

σία ηγετών της αντιπολίτευσης μπορεί να προκαλέσει εντάσεις στις θρησκευτικές σχέσεις ή λαϊκή βία¹¹⁵.

Το Σύνταγμα επιτρέπει επίσης την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι. Ο Στρατηγός Musharraf δεν απαγόρευσε τη λειτουργία των πολιτικών κομμάτων. Τα κόμματα που δραστηριοποιούνταν πριν από το πραξικόπημα συνεχίζουν να λειτουργούν.

Υπάρχουν πολλές εθνικές οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ιδρύονται συνέχεια νέες. Λειτουργούν κατά κανόνα ελεύθερα χωρίς κυβερνητικούς περιορισμούς.

Η περιφερειακή κυβέρνηση της Επαρχίας του Ρυητζαβ επέβαλε το 1999 περιορισμούς στην καταχώρηση νέων οργανώσεων και κατέθεσε σχέδιο νόμου, ο οποίος αφορά στη λειτουργία των μη κυβερνητικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στο έδαφός της¹¹⁶. Οι περιορισμοί, που προβλέπονται από το σχέδιο νόμου περιλαμβάνουν τον έλεγχο της οργάνωσης και την καταχώρησή της στη Διεύθυνση της Κοινωνικής Πρόνοιας μετά από έλεγχο των περιφερειακών και ομοσπονδιακών μυστικών υπηρεσιών. Το Μάιο του 1999, η Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας της Επαρχίας του Ρυητζαβ ανακάλεσε την καταχώρηση 1.941 μη κυβερνητικών οργανώσεων και διέγραψε το ένα τρίτο των 5.967 ήδη καταχωρημένων μη κυβερνητικών οργανώσεων¹¹⁷.

Η κυβέρνηση του Στρατηγού Musharraf άρχισε να καταβάλει προσπάθειες για τη δημιουργία και την ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών. Μετά την ανάληψη της εξουσίας από το Στρατηγό Musharraf η νέα κυβέρνηση της Επαρχίας του Ρυητζαβ ήρε τον περιορισμό για την καταχώρηση των μη κυβερνητικών οργανώσεων¹¹⁸.

Η ελευθερία κυκλοφορίας: Οι περισσότεροι πολίτες δικαιούνται να ταξιδεύουν ελεύθερα στο εσωτερικό της χώρας και στο εξωτερικό. Όμως, η κυβέρνηση θέτει περιορισμούς στην άσκηση αυτού του δικαιώματος.

Τηρείται Κατάλογος Ελέγχου της Εξόδου από τη χώρα, ο οποίος ενημερώνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα. Έτσι αποφεύγεται η έξοδος από τη χώρα των καταζητούμενων εγκληματιών και των οφειλετών λόγω μη πληρωμής χρεών, διαφθοράς ή άλλων αδικημάτων. Δεν απαιτείται δικαστική ενέργεια για να συμπληρωθεί ο Κατάλογος Ελέγχου της Εξόδου, και δεν υπάρχει δυνατότητα προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου για τη διαγραφή ονόματος.

Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Πακιστάν εκτιμά ότι περί τα τέλη του 1998 ο Κατάλογος Ελέγχου της Εξόδου από τη χώρα περιλάμβανε 1.738 ονοματεπώνυμα. Ένα χρόνο αργότερα ο τύπος ανέφερε ότι προστέθηκαν στον Κατάλογο 8.000 ονοματεπώνυμα, τα οποία αφορούν τους ύποπτους διαφθοράς. Η καταγραφή νέων ονοματεπώνυμων πραγματοποιήθηκε από τη κυβέρνηση του Στρατηγού Musharraf. Μετά το πραξικόπημα καταχωρήθηκαν στον Κατάλογο όλα τα ονοματεπώνυμα των μελών του κοινοβουλίου.

Η προηγούμενη κυβέρνηση του Nawaz Sharif χρησιμοποίησε τον Κατάλογο για να περιορίσει τους πολιτικούς της αντιπάλους ή για λόγους προσωπικής εκδίκησης. Ο Στρατηγός Musharraf ενεργοποίησε τον Κατάλογο ειδικά για να αποφευχθεί η έξοδος από τη χώρα των ύποπτων για μη αποπληρωμή χρεών ή διαφθοράς¹¹⁹.

Η κατάσταση των γυναικών: Το 1999 η κυβέρνηση απέτυχε να υποστηρίξει τα ατομικά δικαιώματα των γυναικών ή να τιμωρήσει τις «δολοφονίες τιμής»¹²⁰. Το Αύγουστο του 1999 η Γερουσία υιοθέτησε, μετά από διεξοδική συζήτηση, σχέδιο ψηφίσματος με το οποίο καταδικάζο-

¹¹⁵ USDOS, *1998 Country Report on Human Rights Practices*, Pakistan, Section 2b.

¹¹⁶ Human Rights Watch, *World Report 2000*, 209.

¹¹⁷ *Ibid.*, 209.

¹¹⁸ USDOS, *1999 Country Report on Human Rights Practices*, Pakistan, Section 4.

¹¹⁹ USDOS, *1999 Country Report on Human Rights Practices*, Pakistan, Section 2d.

¹²⁰ Human Rights Watch, *World Report 2000*, 208.

νται τα περιστατικά βίας σε βάρος των γυναικών¹²¹. Μόνον τέσσερις γυναίκες, μέλη της Γερουσίας ψήφισαν υπέρ της συζήτησης του σχεδίου ψηφίσματος.

Η αστυνομία συνέχισε να απαγγέλλει κατηγορίες σε βάρος των γυναικών, οι οποίες συνάπτουν γάμο με άντρες της επιλογής τους χωρίς τη συγκατάθεση των αρρένων κηδεμόνων τους. Έτσι όμως η αστυνομία παραβιάζει τις αποφάσεις ανώτερων δικαστηρίων, σύμφωνα με τις οποίες οι γυναίκες δικαιούνται να παντρεύονται άντρες της επιλογής τους¹²².

Οι γυναίκες κατηγορούνται συχνά για κακή σεξουαλική διαγωγή, όπως για μοιχεία, κατ' εφαρμογή του νόμου *Hudood*. Περίπου το ένα τρίτο των γυναικών που βρίσκονται στις φυλακές της Λαχώρης, της Peshawar και της Marghan έχουν παραπεμφθεί σε δίκη για μοιχεία. Σύμφωνα με οργάνωση προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων το 80% των υποθέσεων μοιχείας που υπάγονται στο νόμο *Hudood* στερείται τεκμηρίωσης¹²³.

Ο Ειδικός Απεσταλμένος των Ηνωμένων Εθνών για τη Βία σε βάρος των Γυναικών, Radhika Coomaraswamy, σημειώνει ότι στις περιπτώσεις θανατικής καταδίκης η κατάθεση των γυναικών δεν λαμβάνεται υπόψη και ότι οι έγκυες γυναίκες καταδικάζονται στην εσχάτη των ποινών χωρίς να παρέχονται εγγυήσεις ότι η ποινή θα εκτελεστεί μετά τον τοκετό¹²⁴. Τον Απρίλιο του 1999 ο Ειδικός Απεσταλμένος εξέφρασε την ανησυχία του για τον αυξανόμενο αριθμό «των δολοφονιών τιμής» και κάλεσε την κυβέρνηση να αντιμετωπίσει με σοβαρότητα το ζήτημα και να υποστηρίξει τα κέντρα αντιμετώπισης της κρίσης και της προστασίας των θυμάτων – γυναικών¹²⁵.

Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα προστασίας των δικαιωμάτων των γυναικών αποτελούν στόχο κατηγοριών κακοδιαχείρισης. Αναφέρεται ότι υψηλόβαθμος αξιωματούχος κατηγόρησε γυναικείους θεσμικούς οργανισμούς όπως το Ινστιτούτο Γυναικείων Σπουδών για την Εφαρμοσμένη Κοινωνική και Οικονομική Έρευνα ότι εφαρμόζεε μέθοδο «πλύσης εγκεφάλου» σε νεαρές γυναίκες και τις έπειθε να ακολουθήσουν μια πορεία αντίθετη με τις κυβερνητικές πολιτικές¹²⁶. Το Μάιο του 1999 η κυβέρνηση Sindh στην Επαρχία του Punjab κατ' εφαρμογή σχετικής οδηγίας της ομοσπονδιακής κυβέρνησης ξεκίνησε έρευνα για την κατάχρηση πλέον του 1.000.000 \$ από το Shirkat Gah, μια σημαντική μη κυβερνητική οργάνωση προστασίας των δικαιωμάτων των γυναικών, η οποία κατηγορείται για συμμετοχή σε αντι - κρατικές δραστηριότητες¹²⁷.

Η κατάσταση των Αφγανών προσφύγων: Ο πρωταρχικός στόχος της Ύπατης Αρμοστείας των Η.Ε. για τους Πρόσφυγες όσον αφορά τους Αφγανούς πρόσφυγες που διαμένουν σε επίσημους προσφυγικούς καταυλισμούς είναι:

- η άμεση επίλυση των προβλημάτων προστασίας και η εξασφάλιση των κατάλληλων μέτρων προστασίας των γυναικών, οι οποίες αποτελούν ευάλωτες ομάδες προσφύγων. Με ιδιαίτερη προσοχή αντιμετωπίζονται επίσης οι περιπτώσεις των προσφύγων που επικαλούνται κινδύνους ασφαλείας κατά την παραμονή τους στο Πακιστάν,
- η επαλήθευση του εθελοντικού χαρακτήρα και η καταγραφή έως 100.000 προσφύγων που επιθυμούν να επαναπατριστούν. Στους πρόσφυγες αυτούς παρέχεται βοήθεια τόσο κατά τον επαναπατρισμό όσο και κατά την άφιξη στο Αφγανιστάν,

---

¹²¹ Ibid., 208.

¹²² Amnesty International, *Annual Report*, 1999.

¹²³ USDOS, *1999 Country Report on Human Rights Practices*, Pakistan, Section 1c.

¹²⁴ United Nations Commission on Human Rights, *1999 Country Report on Human Rights Practices*, E/CN.4/1998/54.

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Human Rights Watch, *World Report 2000*, 210.

¹²⁷ Ibid.

- η παροχή εκπαιδευτικών υπηρεσιών με στόχο την εγγραφή στα σχολεία των κοριτσιών και την εξασφάλιση παρακολούθησης (σε ποσοστό 90%) των μαθημάτων από τα παιδιά σε όλα τα επίπεδα μάθησης,
- η παροχή βασικών φροντίδων υγείας, η διασφάλιση της πρόσβασης όλων των προσφύγων σ' αυτές, ειδικά των άπορων προσφύγων και η ικανοποίηση των ευαίσθητων αναγκών των γυναικών¹²⁸.

Η Ύπατη Αρμοστεία εκτιμά ότι υπάρχουν περίπου 1.200.000 Αφγανοί πρόσφυγες, οι οποίοι δι-αμένουν σε 203 επίσημους προσφυγικούς καταυλισμούς. Το 1990 το Πακιστάν φιλοξενούσε 3.000.000 Αφγανούς πρόσφυγες, οι περισσότεροι από τους οποίους επαναπατρίστηκαν το 1992. Η κυβέρνηση του Πακιστάν εκτιμά ότι στη χώρα ζουν άλλοι 2.000.000 Αφγανοί πρόσφυγες, κυρί-ως στις αστικές περιοχές, όπου δεν δραστηριοποιείται η Ύπατη Αρμοστεία¹²⁹.

Το 1979, μετά την επιδρομή της Σοβιετικής Ένωσης στο Αφγανιστάν φθάνει στο Πακιστάν το πρώτο κύμα Αφγανών προσφύγων. Η εισροή των Αφγανών προσφύγων στο Πακιστάν συνεχίστη-κε με την εξέλιξη του εμφύλιου πολέμου στη χώρα καταγωγής τους. Έτσι, το 1994 και μετά τις εσωκομματικές διαμάχες μεταξύ των Hezb-e-Islami και Jamiat-e-Islami έφθασαν στο Πακιστάν περίπου 74.000 πρόσφυγες. Το 1996, και αφού οι Ταλιμπάν κατέλαβαν τις πόλεις Jalalabad και Kabul φθάνουν στη Βορειοδυτική Συνοριακή Επαρχία του Πακιστάν περίπου 50.000 πρόσφυγες, προερχόμενοι κυρίως από την Kabul. Το 1998, η κατάρρευση του καθεστώτος του Mazar-i-Sahrif και το 1999 η επίθεση των Ταλιμπάν για τον έλεγχο μεγαλύτερου τμήματος της επικράτειας του Αφγανιστάν οδήγησε σε νέα έξοδο 30.000 πρόσφυγες – στην πλειοψηφία τους Hazaras - οι οποί-οι αναζήτησαν προστασία κυρίως στο Baluchistan. Από τα προαναφερόμενα προκύπτει ότι η κα-τάσταση προστασίας των μεμονωμένων Αφγανών προσφύγων εξαρτάται από το χρόνο και τους λόγους αναχώρησης από την πατρίδα τους¹³⁰.

Το Δεκέμβριο του 1999 η Ύπατη Αρμοστεία των Η.Ε. για τους Πρόσφυγες ενημερώθηκε ότι η κυβέρνηση του Πακιστάν άλλαξε το 1998 την πολιτική της όσον αφορά τη διαδικασία καθορι-σμού του καθεστώτος του πρόσφυγα στους Αφγανούς αιτούντες άσυλο: δεν αναγνωρίζει τους Αφγανούς ως «εκ πρώτης όψεως πρόσφυγες» (*prima facie refugees*) κρίνοντας ότι το Αφγανιστάν έχει νόμιμη κυβέρνηση η οποία ελέγχει το 90% της επικράτειας της χώρας. Πλέον, δικαιούνται να εισέρχονται στο Πακιστάν μόνον οι Αφγανοί οι οποίοι είναι εφοδιασμένοι με ισχυρά ταξιδιωτικά έγγραφα. Η κυβέρνηση στοχεύει στην επιτάχυνση της διαδικασίας επαναπατρισμού των Αφγα-νών προσφύγων¹³¹. Σύμφωνα με τη νέα πολιτική του Πακιστάν, κάθε αίτηση ασύλου Αφγανού πολίτη εξετάζεται εξατομικευμένα. Η αλλαγή της πολιτικής συνεπάγεται την αύξηση του αριθμού των επαναπατριζόμενων Αφγανών και τη μείωση του αριθμού των νέο – αφικνούμενων προσφύ-γων¹³².

Η πολιτική του Πακιστάν στο ζήτημα της αντιμετώπισης των Αφγανών προσφύγων δεν άλλαξε μετά το πραξικόπημα του Οκτωβρίου 1999. Στην πράξη όμως η εισροή των Αφγανών προσφύγων στο Πακιστάν διευκολύνεται από τα διάτρητα σύνορα αυτών των όμορων χωρών και από τις πα-γιωμένες μεταναστευτικές μεθόδους του Αφγανικού πληθυσμού. Μόνο μέλη συγκεκριμένων μει-ονοτικών ομάδων κρατούνται ή δεν τυγχάνουν αξιοπρεπούς μεταχείρισης από τις αρχές του Πα-κιστάν. Η κατάσταση ασφάλειας στους προσφυγικούς καταυλισμούς δεν έχει επιδεινωθεί. Όμως,

¹²⁸ UNHCR, 1999 Country Report – Pakistan 1999.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ UNHCR, 1999 Country Report – Pakistan, 1999.

¹³² USDOS, 1999 Country Report on Human Rights Practices, Pakistan, Section 2d.

οι πρόσφυγες στα αστικά κέντρα, ειδικά οι Hazaras στην Quetta, κρατούνται από τις τοπικές αρχές, οι οποίες δεν τους επιφυλάσσουν αξιοπρεπή ανθρώπινη μεταχείριση¹³³.

Περίπου 91.834 πρόσφυγες ή 16.105 οικογένειες επαναπατρίστηκαν το 1999 στις Νοτιοανατολικές Επαρχίες του Αφγανιστάν, οι οποίες ελέγχονται από τους Ταλιμπάν. Έτσι ο συνολικός αριθμός των προσφύγων που έχουν επαναπατριστεί στο Αφγανιστάν από το 1990 ανέρχεται σε 2.514.563. Τα κυριότερα εμπόδια στον επαναπατρισμό των προσφύγων ήσαν: η κλιμάκωση των συγκρούσεων στο Αφγανιστάν, η έλλειψη εγκαταστάσεων κοινής ωφελείας, η έλλειψη υπηρεσιών και η ανεργία. Η πλειοψηφία των επαναπατριζομένων ήσαν Pashtoons και επαναπατρίστηκαν τόσο μεμονωμένα όσο και ομαδικά. Η έλλειψη πολιτικής συμφωνίας εμπόδισε την ενεργό προαγωγή του επαναπατρισμού. Παρόλα αυτά διευκολύνθηκε η επιστροφή των προσφύγων που αποφάσισαν να επαναπατριστούν. Το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας στο Πακιστάν επαλήθευσε την ειλικρινή πρόθεση των προσφύγων να επιστρέψουν στην πατρίδα τους και τους κατέγραψε προκειμένου να τους συνδράμει κατά τον επαναπατρισμό και κατά την άφιξή τους στο Αφγανιστάν¹³⁴.

Αν και η νομοθεσία του Πακιστάν δεν ορίζει για τη μόνιμη εγκατάσταση των προσφύγων στη χώρα, η κυβέρνηση επιτρέπει την παραμονή και εργασία τους. Πολλοί από τους πρόσφυγες είναι αυτόρχεις και ζουν εκτός των προσφυγικών καταυλισμών. Η επιδείνωση της κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης στο Πακιστάν, σε συνδυασμό με την πολιτική αστάθεια, προκάλεσαν τις αντιδράσεις της κοινής γνώμης, η οποία διαμαρτυρήθηκε για την παρουσία των Αφγανών προσφύγων, τους οποίους θεωρεί υπεύθυνους για αρκετά προβλήματα της χώρας, από την ανεργία έως την εγκληματικότητα. Δεν έλειψαν οι εκκλήσεις για απομάκρυνση των προσφύγων από τα αστικά κέντρα, και κάποιες φορές από τη χώρα¹³⁵.

Οι Αφγανοί πρόσφυγες ζουν στο Πακιστάν υπό την προστασία της Ύπατης Αρμοστείας. Σε μεμονωμένες περιπτώσεις αντιμετωπίζουν προβλήματα προστασίας λόγω της αποδιόμενης σ' αυτούς αντίθεσης στο καθεστώς των Ταλιμπάν. Προβλήματα προστασίας αντιμετωπίζουν επίσης οι γυναίκες οι οποίες δεν έχουν την στήριξη της παραδοσιακής οικογένειας / κοινωνικών δομών¹³⁶. Συχνά οι αστυνομικές δυνάμεις αποπειράθηκαν να εμποδίσουν τους Αφγανούς να εγκατασταθούν σε πόλεις και σε κάποιες περιπτώσεις τους ανάγκασαν να επιστρέψουν, παρά τη θέλησή τους, στους προσφυγικούς καταυλισμούς. Οι άντρες πρόσφυγες εργάζονται περιοδικά αλλά δεν προστατεύονται από το εργατικό δίκαιο. Οι γυναίκες και τα κορίτσια συμμετέχουν σε προγράμματα εκπαίδευσης και φροντίδας της υγείας τα οποία υλοποιούνται από μη κυβερνητικές οργανώσεις¹³⁷.

Η οργάνωση Human Rights Watch ανέφερε ότι για την κακομεταχείριση των προσφύγων ευθύνεται ο Αρμοστής του Πακιστάν για τους Αφγανούς Πρόσφυγες (Commissioner for Afghan Refugees – CAR), όργανο αρμόδιο για την ασφάλεια των προσφυγικών καταυλισμών. Αναφέρεται ότι στις 6.4.1998 βιάσθηκαν δύο Αφγανές γυναίκες, οι οποίες απήχθησαν από λεωφορείο. Ο οδηγός συνελήφθη αλλά αφέθηκε ελεύθερος αφού δωροδόκησε την αστυνομία. Οι καταγγελίες των προσφύγων ανάγκασαν τον Αρμοστή (CAR) να ερευνήσει την υπόθεση και ο οδηγός του λεωφορείου συνελήφθη εκ νέου. Οι πρόσφυγες ανέφεραν επίσης κακομεταχείριση από τις αστυνομικές δυνάμεις του Πακιστάν οι οποίες είτε τους απειλούν με σύλληψη είτε τους εξαναγκάζουν σε δωροδοκίες¹³⁸.

¹³³ UNHCR, *1999 Country Report – Pakistan*, 1999.

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ UNHCR, *1999 Country Report – Pakistan*, 1999.

¹³⁷ USDOS, *1999 Country Report on Human Rights Practices*, Pakistan, Section 2d.

¹³⁸ Human Rights Watch, *World Report 1999*, 204.

Άλλες κατηγορίες προσφύγων: Στη δικαιοδοσία του Γραφείου της Ύπατης Αρμοστείας στο Πακιστάν υπάγονται επίσης περίπου 2.400 αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες, οι οποίοι προέρχονται κυρίως από το Ιράκ, το Ιράν, τη Σομαλία και διαμένουν στην Ισλαμαμπάντ, στην Rawalpindi και σε άλλα αστικά κέντρα. Η κυβέρνηση του Πακιστάν αναγνωρίζει πρόσφυγες μόνον τους Αφγανούς και όχι τους αιτούντες άσυλο που κατάγονται από άλλες χώρες. Έτσι η Ύπατη Αρμοστεία είναι αρμόδια για τον καθορισμό του καθεστώτος των αιτούντων άσυλο που δεν κατάγονται από το Αφγανιστάν. Οι πρόσφυγες οι οποίοι κατάγονται από άλλες χώρες πλην του Αφγανιστάν δεν έχουν επίσημο καθεστώς διαμονής στο Πακιστάν. Απαγορεύεται να εργάζονται. Επίσης τα παιδιά τους δεν δικαιούνται να παρακολουθούν μαθήματα στα δημόσια σχολεία. Το 1999 μετεγκαταστάθηκαν από το Πακιστάν σε τρίτες χώρες 182 περιπτώσεις προσφύγων ενώ παρασχέθηκε βοήθεια σε 766, εν αναμονή ολοκλήρωσης της διαδικασίας μετεγκατάστασης¹³⁹.

4. ΠΑΚΙΣΤΑΝΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ ΑΙΤΟΥΝΤΕΣ ΑΣΥΛΟ – ΓΕΝΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας ελάχιστες ήσαν οι περιπτώσεις των Πακιστανών προσφύγων το 1999. Περίπου 45 Πακιστανοί πρόσφυγες ζουν στην Βραζιλία, 27 στην Αργεντινή, και λιγότεροι από 10 σε άλλες 10 χώρες. Το 1999 δύο Πακιστανοί πρόσφυγες μετεγκαταστάθηκαν με τη συνδρομή της Ύπατης Αρμοστείας από το Χόνγκ – Κόνγκ (Κίνα). Δεν αναφέρθηκαν περιπτώσεις επαναπατριsmού / επαναπροώθησης Πακιστανών προσφύγων.

Όμως ο αριθμός των Πακιστανών αιτούντων άσυλο καθώς και η εξέταση των αιτημάτων τους είναι μάλλον στοιχεία ενδεικτικά της παρουσίας των Πακιστανών προσφύγων και της κατάστασης προστασίας τους, ειδικότερα στις ανεπτυγμένες χώρες. Έτσι, τα στοιχεία αυτά παρατίθενται και αναλύονται σε περιφερειακό και παγκόσμιο πλαίσιο.

4.1 Ευρώπη και Βόρεια Αμερική (1990-1999)

Αιτήσεις ασύλου: Την περίοδο 1990-1999 86.200 Πακιστανοί υπέβαλαν αίτημα ασύλου στην Ευρώπη. Το 1992 διαπιστώνεται ο μεγαλύτερος αριθμός των Πακιστανών αιτούντων άσυλο, που ανέρχεται στις 13.700. Το 1999 υπεβλήθησαν 7.740 αιτήσεις ασύλου, δηλαδή αυξήθηκαν κατά ποσοστό 20% σε σχέση με τον αντίστοιχο αριθμό του 1998 (6.430). Οι αιτήσεις ασύλου των Πακιστανών πολιτών αυξήθηκαν στον Καναδά στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 από 1.100 σε 2.300 (το 1999). [Βλέπε Πίνακα 1]. Στις ΗΠΑ ο αριθμός των Πακιστανών, οι οποίοι υπέβαλαν αίτημα ασύλου στην Υπηρεσία Μετανάστευσης και Πολιτογράφησης αυξήθηκε το 1993 (4.510) και εν συνεχεία μειώθηκε (340 το οικονομικό έτος 1999).

Την περίοδο 1990-1999 στη Γερμανία υπεβλήθη το 39% του συνολικού αριθμού των αιτήσεων ασύλου που υποβλήθηκαν στην Ευρώπη. Ακολουθεί το Ηνωμένο Βασίλειο (23%), η Γαλλία (10%), το Βέλγιο (7,6%) και η Ελβετία (7%). Το 1999 η κατανομή των Πακιστανών αιτούντων άσυλο στην Ευρώπη ήταν διαφορετική: στο Ηνωμένο Βασίλειο υπεβλήθη το 33% του συνολικού αριθμού των αιτήσεων ασύλου που υποβλήθηκαν στην Ευρώπη. Ακολουθούν η Γερμανία με 21% και η Γαλλία με 9%. [Βλέπε Πίνακα 2].

Αποφάσεις: Στη διάρκεια 1990-1999 το Συμβούλιο Μετανάστευσης και Προσφύγων του Καναδά αναγνώρισε το καθεστώς του πρόσφυγα σε 4.630 Πακιστανούς αιτούντες άσυλο, ενώ η Υπηρεσία Μετανάστευσης και Πολιτογράφησης των ΗΠΑ σε 1.670 περιπτώσεις. Στην Ευρώπη, η Γερμανία αναγνώρισε το καθεστώς του πρόσφυγα στο 79% του συνολικού αριθμού των αναγνωρισθέντων στην Ευρώπη Πακιστανών προσφύγων (2.850). Στην Ευρώπη ο αριθμός των Πακιστανών πολιτών στους οποίους αναγνωρίστηκε το καθεστώς του πρόσφυγα το 1999 (210) ήταν ίσος με

¹³⁹ UNHCR, 1999 Country Report – Pakistan, 1999.

τον αντίστοιχο του 1998 (210) ενώ στον Καναδά ο αριθμός των αναγνωρίσεων αυξήθηκε από 560 το 1998 σε 960 το 1999.

Στην Ευρώπη και στην εννεαετία 1990 – 1999 χορηγήθηκε ανθρωπιστικό καθεστώς σε 1.000 Πακιστανούς αιτούντες άσυλο. Το 1992, το Ηνωμένο Βασίλειο χορήγησε ανθρωπιστικό καθεστώς σε 405 Πακιστανούς. Το 1998 και το 1999 οι Ευρωπαϊκές χώρες χορήγησαν ανθρωπιστικό καθεστώς σε λιγότερους από 50 Πακιστανούς αιτούντες άσυλο.

Από τα προαναφερόμενα στατιστικά στοιχεία προκύπτει ότι στην Ευρώπη το συνολικό ποσοστό αναγνώρισης των Πακιστανών αιτούντων άσυλο είναι από το 1995 και εντεύθεν χαμηλότερο του 5%. [Βλέπε Πίνακα 3].

Όμως, ο Καναδάς αναγνώρισε το καθεστώς του πρόσφυγα στο 30 - 40% των Πακιστανών αιτούντων άσυλο. Στις ΗΠΑ, το υψηλό ποσοστό αναγνώρισης των Πακιστανών προσφύγων (πλέον του 50% για το 1998 και το 1999) εξηγείται από το γεγονός ότι δεν περιλαμβάνονται στα στατιστικά στοιχεία που απεικονίζονται στους πίνακες που ακολουθούν οι αιτήσεις ασύλου οι οποίες εξετάστηκαν από το Εκτελεστικό Γραφείο Αναθεώρησης των Αποφάσεων της Υπηρεσίας Μετανάστευσης.

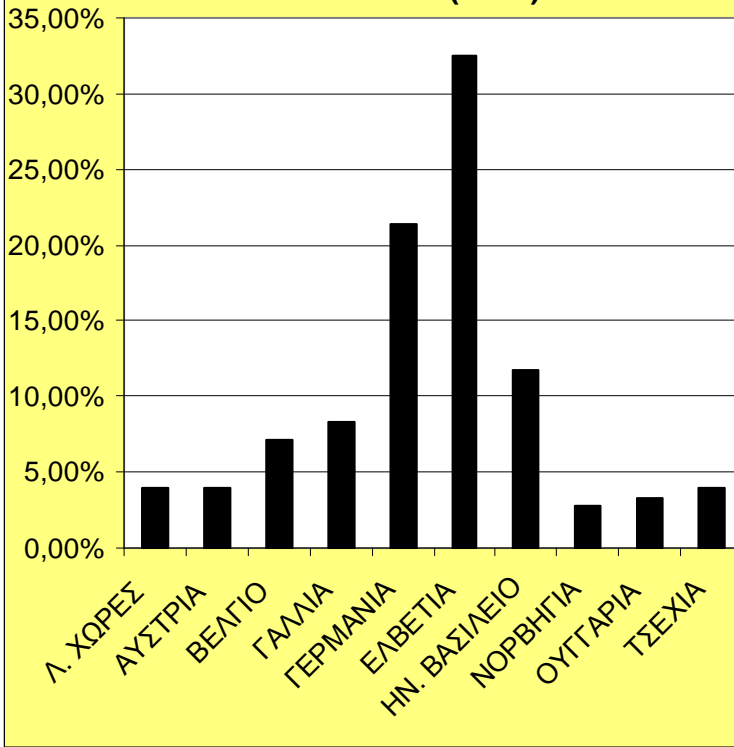
Μηνιαίες τάσεις στη διάρκεια του 1999 και 2000: Παρατηρείται μηνιαία αύξηση του αριθμού των Πακιστανών αιτούντων άσυλο. Ενώ τον Ιανουάριο και Φεβρουάριο του 1999 500 Πακιστανοί υπέβαλαν αίτημα ασύλου, ο αριθμός των Πακιστανών αιτούντων άσυλο αυξήθηκε το Νοέμβριο και το Δεκέμβριο του 1999 σε 800. Όμως τον Ιανουάριο του 2000 μόλις 790 Πακιστανοί υπέβαλαν αίτημα ασύλου, αριθμός που αντιστοιχεί σε μείωση της τάξης του 11%. [Βλέπε σχετικά Πίνακα 4]. Τον Ιανουάριο του 2000 οι Πακιστανοί αιτούντες άσυλο στο Ηνωμένο Βασίλειο αντιπροσώπευαν το 43% του συνολικού αριθμού των αιτημάτων ασύλου που υπέβαλαν οι πολίτες της χώρας αυτής την ίδια περίοδο σε όλη την Ευρώπη. Ακολουθεί η Γερμανία με ποσοστό 16,5% και το Βέλγιο με ποσοστό 15,1%.

4.2 Οι Πακιστανοί αιτούντες άσυλο σε διεθνές επίπεδο

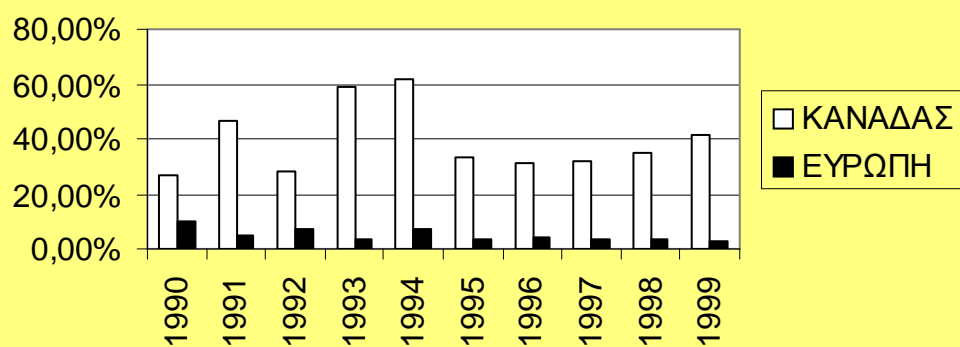
Στη διάρκεια του 1998 περίπου 50 χώρες ασύλου ανέφεραν ότι δέχθηκαν αιτήματα ασύλου από Πακιστανούς πολίτες. Τις περισσότερες αιτήσεις ασύλου δέχθηκε το Ηνωμένο Βασίλειο (1.975 περιπτώσεις), ο Καναδάς (1.610), η Γερμανία (1.520), η Νότιος Αφρική (965) και η Γαλλία (810). Το συνολικό ποσοστό αναγνώρισης, βάσει του αριθμού των αποφάσεων, ανέρχεται σε 40% για την Αυστραλία και τον Καναδά και σε λιγότερο από 10% για όλες τις υπόλοιπες χώρες ασύλου. Το ποσοστό αναγνώρισης ήταν 1% ή και λιγότερο στη Νότιο Αφρική και στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Αν και για το 1999 μόνον 45 χώρες ασύλου έχουν αναφέρει στατιστικά στοιχεία για τους Πακιστανούς αιτούντες άσυλο, ο συνολικός αριθμός των αιτήσεων υπερβαίνει τον αντίστοιχο του 1998 (11.200 το 1999 έναντι 9.850 το 1998). Οι κυριότερες χώρες υποδοχής Πακιστανών αιτούντων άσυλο κατά το 1999 ήσαν το Ηνωμένο Βασίλειο (2.615 περιπτώσεις), ο Καναδάς (2.340), η Γερμανία (1.730), η Νότια Αφρική (1.310) και η Γαλλία (740). Το ποσοστό αναγνώρισης των Πακιστανών αιτούντων άσυλο το 1999 δεν διαφέρει από το αντίστοιχο του 1998.

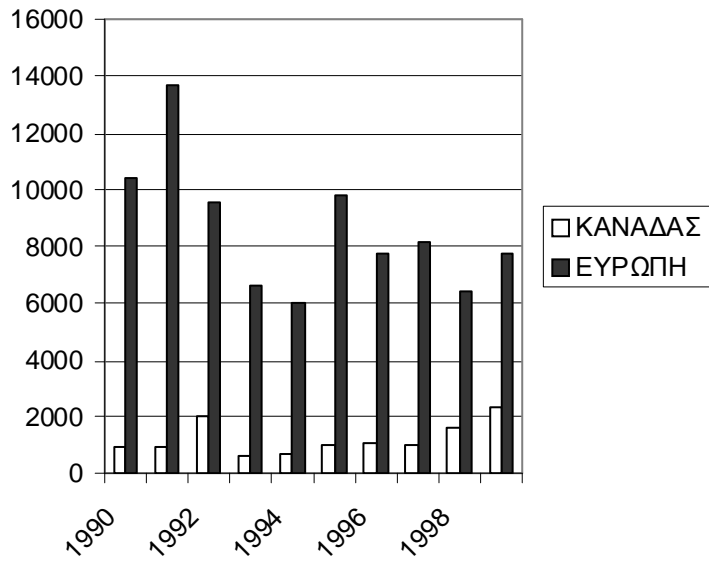
**ΠΑΚΙΣΤΑΝΟΙ ΑΙΤΟΥΝΤΕΣ ΑΣΥΛΟ
ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ (1999)**

ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΠΑΚΙΣΤΑΝΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ (1990-1999)

**ΑΙΤΗΣΕΙΣ ΑΣΥΛΟΥ
ΠΑΚΙΣΤΑΝΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ (1990-1999)**

**ΑΙΤΗΣΕΙΣ ΑΣΥΛΟΥ ΠΑΚΙΣΤΑΝΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ (1/1999-1/2000)**

